2002, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ Ա, ԹԻՎ 19 (135)

Քրիստոնյա Հայաստան

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Մ Ա Մ Լ Ո   Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Գարեգին Բ կաթողիկոսը Հայ եկեղեցու շքանշաններ հանձնեց...

Հոկտեմբերի 3-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը Հայ եկեղեցու շքանշաններ հանձնեց Սյունիքի մարզպետ Էդիկ Բարսեղյանին, Քաջարանի պղնձամոլիբդենային կոմբինատի տնօրեն Մախիմ Հակոբյանին եւ գերմանացի անվանի հայագետ՝ Հալլեի համալսարանի պրոֆեսոր Հերման Գոլցին: Տիարք Էդիկ Բարսեղյանն ու Մախիմ Հակոբյանն արժանացան «Սբ. Գրիգոր Լուսավորիչ» բարձրագույն պարգեւի իբրեւ մեծագույն գնահատական իրենց եկեղեցանվեր ու ազգաշեն գործունեության, Կապանի «Սբ. Մեսրոպ Մաշտոց» եկեղեցու կառուցման գործում ունեցած կարեւոր ավանդի:

Գերմանացի մեծանուն գիտնականին հանձնվեց «Սբ. Սահակ - Սբ. Մեսրոպ» շքանշան: Պրոֆեսոր Հերման Գոլցը հայ ժողովրդի ու Հայ եկեղեցու ջերմ բարեկամն է: Նրա ջանքերի շնորհիվ է, որ այսօր Հալլեի համալսարանում գործում է «Սբ. Մեսրոպ Մաշտոց» գիտական-աստվածաբանական կենտրոնը: Պրն. Գոլցի ջանքերի արդյունքն էին նաեւ երկու տարի առաջ Հալլեում կայացած «Հայաստան-2000» միջազգային գիտաժողովը եւ Կիլիկիայի հայ արվեստի ցուցահանդեսը՝ նվիրված Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակին: Անվանի հայագետը կարեւոր ու արժեքավոր աշխատանք է կատարել նաեւ՝ ի մի բերելով 20-րդ դարասկզբի մեծ մարդասեր Յոհաննես Լեփսիուսի արխիվը՝ դրանով իսկ հանրությանը առավել մատչելի դարձնելով հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ բազմաթիվ փաստաթղթեր:

Հանդիսության ընթացքում շնորհավորանքների եկեղեցանվեր ու հայանվեր գործունեությանն անդրադարձան Սյունյաց թեմի առաջնորդ Տ. Աբրահամ եպս. Մկրտչյանն ու Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամ ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարյանը: Ապա «Էջմիածինն ի Հորէ» շարականի երգեցողության ներքո հանդիսավորությամբ ներս բերվեցին հայրապետական ուրբասառ կոնդակները, որոնք ընթերցեց Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպս. Կճոյանը:

Ստանալով Հայ եկեղեցու շքանշանը պրն. Գոլցը Վեհափառ Հայրապետին շնորհակալություն հայտնեց իրեն արժանացրած պատվի համար՝ հավաստիացնելով, որ այսուհետ եւս ամեն ինչ կանի հայ-գերմանական մշակութային կապերն էլ առավել սերտացնելու համար: Երախտիքի խոսքեր ասացին նաեւ Էդիկ Բարսեղյանն ու Մախիմ Հակոբյանը: Վերջում ներկաներին իր հայրական խոսքն ուղղեց Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը:

Հանդիսությունն ավարտվեց Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչով»:

Գարեգին Բ կաթողիկոսն ընդունեց Մոսկվայի հայկական դպրոցների երեխաներին

Հոկտեմբերի 10-ին, Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Եզրաս եպս. Ներսիսյանի ուղեկցությամբ, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հյուրն էին Մոսկվայում գործող ազգային հանրակրթական, կիրակնօրյա եւ նախակրթական հայկական դպրոցների սաներ եւ ուսուցիչներ, որ ընդգրկված են այս օրերին Հայաստանում գտնվող Ռուսաստանի հայերի միության մեծաթիվ պատվիրակության կազմում:

Մոսկվայի 7 նմանատիպ դպրոցներում այսօր ավելի քան 600 հայ երեխա է ուսանում, որոնք, ուսուցիչների վկայությամբ, ավարտելով դպրոցը հաջողությամբ ընդունվում են մոսկովյան տարբեր հեղինակավոր ԲՈՒՀ-եր:

Նորին Սրբությունը հայրապետական իր օրհնությունն ու պատգամը փոխանցեց երեխաներին՝ հորդորելով օտար հողում ապրել ազգային ավանդույթներով ու գիտակցությամբ, լինել ազգի արժանավոր զավակներ: Վեհափառ Հայրապետը միաժամանակ իր գնահատանքը հայտնեց ուսուցիչներին ու ծնողներին, ովքեր նախանձախնդիր երեխաների ազգային ինքնության պահպանմանը՝ ամեն ինչ անում են նրանց հայեցի դաստիարակության համար:

Հանդիպման ավարտին Վեհափառ Հայրապետն ուրախությամբ ունկնդրեց նաեւ երեխաների գեղեցիկ ասմունքը:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ-Ի ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՕՐՎԱ ԱՌԻԹՈՎ

Հոկտեմբեր ամսվա առաջին կիրակին հռչակված է Ուսուցչի օրվա խորհրդով: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից սրտաբուխ սիրով Հայրապետական Մեր օրհնությունն ենք բերում ու շնորհավորում բոլոր ուսուցիչներին:

Սիրելի ուսուցիչներ, Ձեզ է վիճակված առաջնորդելու կյանքի անդրանիկ քայլերը մեր մանուկների ու պատանիների, բանալու նրանց առջեւ իմացության դռները՝ նրանց կրծքի տակ կրթելով նաեւ ծնողասեր ու մարդասեր սիրտ, հայրենապաշտ ու առաքինազարդ հոգի: Ձեր նվիրումով ու հավատավոր ընթացքով, Ձեր հոգածու ձեռքով սերմանված հունդերը բարի պտուղներ պիտի բերեն ազգային մեր կյանքի անդաստաններում:

Արդարեւ մեծ է Ուսուցչի առաքելությունը, եւ երանի նրան, ով մեծ կլինի այդ առաքելության մեջ:

Իջման Սուրբ Սեղանի առջեւ Հայրապետիս հայցն է, որ բարեխոսությամբ հայոց մեծ Ուսուցչապետներ Սուրբ Սահակ Հայրապետի եւ Սուրբ Մաշտոց Վարդապետի, Բարձրյալն Աստված քաջառողջ ու քաջամիտ, եռանդով ու սիրով լցուն պահպանի Ձեզ բոլորին՝ վասն հավատով զորացյալ, շինությամբ լցուն հայոց զավակի:

Գարեգին Բ կաթողիկոսը հանդիպում ունեցավ Ուկրաինայի նախագահ Լեոնիդ Կուչմայի հետ

Հոկտեմբերի 11-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հանդիպում ունեցավ Ուկրաինայի նախագահ Լեոնիդ Կուչմայի հետ:

Նորին Սրբությունը, ողջունելով նախագահի այցը հայոց հոգեւոր կենտրոն, ուրախություն հայտնեց երկու երկրների միջեւ բարեկամական կապերի ամրապնդման համար: «Մեզ համար մեծ ուրախություն ու մխիթարություն է տեսնել ջերմ, եղբայրական հարաբերությունները մեր երկրների միջեւ, որ զարգանում են նախագահների մակարդակով»,- ասաց Վեհափառ Հայրապետը:

Հայոց Հայրապետը միաժամանակ երախտագիտություն հայտնեց Ուկրաինայի պետությանն ու նախագահին՝ այն ազնիվ ուշադրության համար, որ ցուցաբերվում է հանդեպ Ուկրաինայի հայազգի քաղաքացիները եւ որի վկայությունն է ուկրաինական պառլամենտում հայազգի պատգամավոր Նվեր Մխիթարյանի ներկայությունը: Վեհափառ Հայրապետը շնորհակալություն հայտնեց նաեւ անցած տարի Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյակի առթիվ նախագահի կողմից իրեն շնորհված պատվավոր պարգեւի՝ Ուկրաինայի պետության «Իշխան Յարոսլավ Իմաստուն» շքանշանի համար:

Պատասխան խոսքում պրն. Կուչման նշեց, որ իր համար մեծ պատիվ է գտնվել հայոց սուրբ վայրում: «Մենք հասկանում ենք, թե ինչ նշանակություն ունի եկեղեցին երկրի հոգեւոր կյանքի զարգացման համար: Ես բարի նախանձ եմ տածում Հայաստանի հանդեպ, որի եկեղեցին աջակից է պետությանը՝ ի շահ իր երկրի եւ ժողովրդի բարգավաճման»,- ասաց Ուկրաինայի նախագահը: Անդրադառնալով Ուկրաինայի կրոնական կյանքին՝ պրն. Կուչման նշեց, որ դրական լուծում են գտնում հայկական եկեղեցիների եւ եկեղեցաշինության հետ կապված բոլոր խնդիրները, մասնավորապես Լվովի հայկական եկեղեցու ամբողջական վերադարձը հայոց թեմին, ինչպես նաեւ Կիեւում հայկական նոր եկեղեցու հողահատկացման հարցը:

Հանդիպման ավարտին Հայոց Հայրապետն իր օրհնությունը փոխանցեց Ուկրաինայի ժողովրդին ու նախագահին՝ մաղթելով բեղմնավոր գործունեություն՝ ի բարգավաճում Ուկրաինայի պետության եւ ժողովրդի:

Հանդիպմանը ներկա էին Ուկրաինայի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Գրիգորիս արք. Բունիաթյանը, եպիսկոպոսաց դասի ներկայացուցիչներ, պետական պաշտոնյաներ, երկու երկրների դեսպանները:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանությունը ափսոսանք է հայտնում ՀՀ Ազգային ժողովում պատգամավոր Խորեն Թռչունի Սարգսյանի հոկտեմբերի 8-ի ելույթի կապակցությամբ:

Աթոռիս միաբանությունը միանշանակորեն դատապարտում է պատգամավորի կանխակալ միտումնավորությամբ ելույթը՝ ամբողջապես խեղաթյուրված մեկնաբանություններով եւ նենգափոխված վերագրումներով:

Սուրբ Էջմիածնի միաբանությունը խորապես ցավում է, որ ժողովուրդ ներկայացնելու առաքելության կոչված պատգամավորի ելույթում իսպառ բացակայում են խոսքի պատասխանատվության զգացումը եւ գիտակցումը:

Միաբանություն
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի

Տես՝ էջ 2

«ԵՐԿԻՒՂԻՒ ԵՒ ՀԱՒԱՏՈՎ ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԻՔ ԵՒ ՍՐԲՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՂՈՐԴԵՑԱՐՈՒՔ»

Տ. Ասողիկ քհն. Կարապետյանի անդրանիկ քարոզը՝ խոսված Երեւանի ս. Գրիգոր Լուսավորիչ մայր եկեղեցում 2002 թ. հոկտեմբերի 13-ին

Ամենակալ Աստծո փառքով լեցուն այս տաճարում, որտեղ ըստ Տիրոջ անսուտ վկայության, հանապազ բաց են Նրա աչքերը եւ Նրա ականջները, հոգու տաճարի խորանից գոհաբանական աղոթք ու փառք ենք խնկարկում դեպի երկինք. փա՛ռք Քեզ, Հա՛յր Սուրբ, Աստված ճշմարիտ, փա՛ռք Քեզ, Որդի՛ Սուրբ, Աստված ճշմարիտ, փա՛ռք Քեզ, Հոգի՛ Սուրբ, Աստված ճշմարիտ...

«Երկյուղո՛վ եւ հավատքո՛վ առաջ մոտեցեք եւ սրբությամբ հաղորդվեցեք»:

Պատարագամատույց

Եղբայրներ եւ քույրեր, սիրելիներ ի Քրիստոս, դարձյալ ու վերստին, ինչպես ամեն կիրակի, այսօր եւս, աստվածային անհուն ողորմությամբ, բացվել է երկինքը, եւ Աստծո Միածին Որդին մարդասեր մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսն իջնելով եկել-բազմել է քառեղեն այս սուրբ Սեղանին, որպեսզի պատարագվելով Իր սուրբ եւ կենդանարար Մարմինն ու Արյունը բաշխի մեզ: «Յերկնից յերկիր» են ծավալվել երկնային զորքերը՝ զվարթուն հրեշտակները, ովքեր բոլորվելով այս սուրբ Սեղանի շուրջը՝ քաղցր ձայնով օրհնում, գովում, բարեբանում եւ փառավորում են քառաթեւ սուրբ Խաչը եղող քառանկյուն այս սուրբ Սեղանի վրա պատարագվող Քրիստոս Աստծուն: Երկնքից երկիր են փոխադրվել քիչ առաջ հիշատակված աստվածահաճո սուրբերը, ովքեր ուղիղ վարդապետությամբ ուսուցանեցին մեզ աստվածգիտություն եւ երկրավոր կյանքում մեզ համար տքնեցին պահք պահելով, աղոթելով, զանազան նեղություններ ու տարատեսակ չարչարանքներ կրելով, մինչեւ իսկ իրենց արյունը հեղելով: Ահա եւ այժմ, երանելի սուրբերը դասակից հրեշտակներին սրբասաց ձայնով ոչ միայն օրհներգում, գովաբանում, բարեբանում եւ փառաբանում են Տեր Հիսուս Քրիստոսին, այլեւ մտանվեր ու անդադրնալի աղոթքներով բարեխոսում են առ Աստված մեզ համար՝ մեր բազմատեսակ ու անթիվ մեղքերին եւ անհամար անօրինություններին թողություն ու քավություն հայցելով:

Միավասիկ, ո՛վ քրիստոնյա հայորդիք, երկիրը երկինք է դարձել, որովհետեւ հոյակերտ այս սուրբ տաճարն առլեցուն է տիեզերանորոգ եւ ամենակեցույց աստվածային ահավոր եւ մեծ խորհրդի՝ Սուրբ Պատարագի հիանալի զորությամբ ու ներգործությամբ, քանզի քահանայական եւ հավատացյալ դասերով ի մի ժողոված կյանքի ենք կոչում տերունական պատգամը, որ է «կատարեցեք այս Իմ հիշատակի համար» (Ղուկ. ԻԲ 19), այսինքն ճաշակում ենք հացն ու ըմպում գինին եւ պատմում Տիրոջ մահը, եւ այսպես շարունակ երկու հազար տարի եւ մինչեւ Նրա երկրորդ գալուստը (հմմտ. Ա Կորնթ. ԺԱ 26): Հետեւապես, պատմելով ու հիշատակելով Տիրոջ մահը՝ այս սուրբ եւ սրբազան եկեղեցին վերածվում է Երուսաղեմի, այս սուրբ եւ սրբազան խորանը՝ Գողգոթայի, այս քառանկյուն օծյալ սեղանը՝ քառաթեւ սուրբ խաչի, որի վրա էլ այս սկիհի մեջ դրված հացի ու գինու կերպարանքի տակ պատարագվում է Ինքը՝ Կենդանի Աստված մարմնացյալ Բանը՝ Տեր Հիսուս Քրիստոսը: Պատարագվում է Տերը, որպեսզի Իր կենդանացնող, ճշմարիտ եւ սուրբ Մարմինն ու Արյունը բաշխի մեզ ամենքիս:

Ո՛վ Քրիստոսի արյամբ գնված ադամորդիներ, Սուրբ եւ անմահ Պատարագի խորհուրդը հույժ մեծ է, սքանչելի եւ սոսկալի: Այն անմատչելի է մարմնավոր աչքերին եւ մարմնի զգայարաններին: Հետեւաբար, հարկ է բանալ հոգու աչքերը եւ աստվածային առաքինություն եղող հավատքի զորությամբ հաղորդակցվել աստվածային խորհուրդ խորհրդի զորությանը եւ ահով ու երկյուղով նախապատրաստվել անմահարար Պատարագի վախճանական ներգործությանը:

Ուրեմն, հավատակիցներ, մինչ սուրբ Հաղորդությանը մոտենալը, մինչ Տիրոջ Մարմնին ու Արյանը հաղորդվելը՝ եկե՛ք մեկ անգամ եւս քննենք մեր սիրտը: Եկե՛ք քաջաբար մուտք գործենք մեր հոգու տաճար եւ ամենայն ուշադրությամբ ստուգենք, թե արդյո՞ք պատրաստ ենք ընդունելու երկնքի ու երկրի արարիչ Տեր Աստծուն: Քննենք մեր անձը, քանի որ աստվածային այս խորհուրդը թեպետեւ ինքնին սեր է, թեպետ կենդանարար է, թեեւ կյանք, հույս, հարություն ու անմահություն է պարգեւում, սակայն, միեւնույն ժամանակ, Տիրոջ Մարմինը եւ Արյունը կիզիչ հուր են, երկնավոր կրակ ու դատապարտություն բոլոր նրանց համար, ովքեր համարձակվում են անարժանաբար մոտենալ եւ ընդունել սուրբ Հաղորդությունը: Այլեւս բավ է մարդահաճությամբ ու կեղծավորությամբ անարգենք տերունական խորհուրդը, թող մեր հոգու, սրտի ու մտքի տախտակներին անջնջելի կերպով դրոշմվի, որ մեր անարժանաբար հաղորդությամբ ոչ միայն ինքներս մեզ ենք դատապարտում, այլեւ պատճառ ենք դառնում բազմաթիվ պատուհասների, արհավիրքների, աղետների, որոնք վնասում են մեր հավատակիցների ամբողջությանը՝ եկեղեցուն, հայրենի բնօրրանին. ահա թե ինչ է գրում սուրբ Պողոս առաքյալը. «Դրա համար իսկ ձեր մեջ բազում հիվանդներ եւ ցավագարներ կան, եւ շատերն էլ մեռած են, որովհետեւ, եթե մենք մեզ քննեինք, ապա չէինք դատապարտվի» (Ա Կորնթ. ԺԱ 30-31):

Լսեցե՛ք իմ խոսքը, սիրելիներ ի Քրիստոս, լսեցե՛ք ամենայն ուշադրությամբ եւ համբերությամբ, ունկնդիր եղե՛ք սիրով եւ խաղաղությամբ: Թող չխռովվի ձեր հոգին, եւ չալեկոծվի ձեր սիրտը: Բարկությունը թող բնավ տեղ չգտնի ձեր մեջ: Եվ ձեր երեսը մի դարձրեք ինձանից, քանզի որպես բարձրյալ Աստծո պաշտոնյա եւ ամենակալ Տիրոջ հրեշտակ՝ այլ կերպ չենք կարող խոսել, բայց միայն ու միայն ազդարարել ու զգուշացնել. ազդարարում ենք այն մասին, որ Քրիստոսը՝ Աստծո Գառը, պատարագ է մատուցվում մեր մեջ, որ այս ահավոր խորհրդով, սուրբ եւ սրբազան այս տաճարում, հաշտություն է հաստատվում մեղավոր ադամորդու եւ ամենատեր Աստծո միջեւ: Եվ զգուշացնում ենք, որ մենք ամենքս երկյուղով ու հավատքով մոտենանք սուրբ Հաղորդությանը: Անկեղծ զղջմամբ, արտասուքներով, խոստովանությամբ, բարի գործերով ու ողորմությամբ, աղոթքով ու պահքով մերձենանք Աստծո Միածին Որդու կենդանի ու կենդանարար Մարմնին ու Արյանը: Սրբությամբ ու պարկեշտությամբ մոտենանք Տիրոջը, որպեսզի Նրա Մարմնին ու Արյանը հաղորդվելով՝ արժանի լինենք միանալու Քրիստոս Հիսուսին:

«Բայց,- հավանաբար պիտի մտածեն այժմ մեզանից շատերը,- չէ՞ որ Քրիստոս Աստված պատարագվում է մեղավորների համար, ուստի մի՞թե չենք կարող համարձակությամբ մոտենալ սուրբ Խորանին եւ հաղորդվել»:

Ահա, թե ինչպես պիտի պատասխանենք այսպես խորհողներին. այո՛, Տեր Հիսուս Քրիստոսը, ինչպես քառաթեւ խաչի, նույնպես եւ այս քառանկյուն սեղանի վրա պատարագվում է մեղավորների համար, այսինքն՝ բովանդակ մարդկության, հայոց կյանքում՝ հայկազուններիս համար: Եվ ինչո՞ւ. քանի որ, ինչպես վկայում եւ ուսուցանում է Աստվածաշունչ մատյանը, համայն աշխարհում անմեղ մարդ չկա. «Իսկ այն ո՞վ է, որ մաքուր է աղտից. ոչ ոք, թեկուզ եւ կյանքն երկրի վրա մեկօրյա լինի»,- կարդում ենք Հոբի գրքում (ԺԴ 4): Միավասիկ բոլորս, անխտիր, մեղավոր ենք Ամենասուրբ Տեր Աստծո առջեւ, եւ մեր մեղքերն են, որ պատնեշ են դարձել մեր եւ Տիրոջ միջեւ: Ահա այդ պատնեշը վերացնելու համար է, որ երկնքից երկիր խոնարհվեց Աստծո Միածին Որդին ու մարմնացավ, եւ Իր փրկագործական շնորհությամբ խորտակեց մեղքի պատնեշն ու վերացրեց անջրպետը, որը մարդուն բաժանում էր իր Արարչից, իր կենդանության Աղբյուրից: Արդ, մենք քրիստոնյաներս, որ Քրիստոս Աստծո արյամբ փրկագնվել ենք մեղքից, մահվանից ու սատանայից եւ դարձել ենք երկնավոր Հոր որդեգիրը, զերծ չենք մեղքից ու մեղանչականությունից: Թեպետ մկրտության սուրբ Ավազանում սրբացել ենք ու արդարացել, սակայն տակավին աղտեղանում ենք մեր կյանքի ներգործական մեղքերով: Մեր ակամա ու կամա մեղսագործություններով տակավին գործակցում ենք Քրիստոս Հիսուսին խաչին գամող կույր հրեաներին: Վերջապես, թեեւ Քրիստոսին ենք մոտեցել, սակայն դարձյալ ու վերստին կամովի սատանային ենք հարում:

Հետեւապես, ըստ էության, համայն աշխարհում անմեղ որեւէ մեկը չկա. արդ, հապա ի՞նչ անենք, ինչպե՞ս պարզենք՝ կարո՞ղ ենք հաղորդվել Տիրոջ Մարմնին ու Արյանը, թե՞ ոչ:

Շարունակելի

Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց Ռուսաստանի առաջին նախագահի Բորիս Ելցինին

Հոկտեմբերի 15-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հյուրընկալեց Ռուսաստանի առաջին Նախագահ Բորիս Ելցինին՝ տիկնոջ հետ:

«Մեր ժողովուրդն առանձնակի ջերմ զգացումներ է տածում հանդեպ ռուս ժողովուրդը եւ Ձեր անձը, գիտակցում այն կարեւոր դերը, որ ունեցել եք նորօրյա այս ժամանակների կերտման գործում»,- ողջունելով Ռուսաստանի առաջին Նախագահին՝ ասաց Նորին Սրբությունը:

«Ցավոք, այնպես է ստացվել, կարելի է ասել՝ իմ մեղքով, որ առաջին անգամ եմ Հայաստանում եւ համայն հայության սրբավայրում: Իմ կարծիքով, Հայաստանում եկեղեցին մեծ ուժ է»,- շնորհակալություն հայտնելով ընդունելության համար՝ ասաց պրն. Ելցինը:

Հանդիպման ընթացքում Հայոց Հայրապետն ու պրն. Ելցինը զրուցեցին խորհրդային կարգերի փլուզումից հետո Հայ Առաքելական եւ Ռուս Ուղղափառ եկեղեցիների առջեւ ծառացած խնդիրների շուրջ, անդրադարձան եկեղեցի-պետություն զարգացող հարաբերություններին:

Պրն. Ելցինին հետաքրքրում էր նաեւ տարաբնույթ հարցեր՝ կապված հայ ժողովրդի հավատքի, հոգեւոր սպասավորների պատրաստման, հայ եկեղեցու եւ քրիստոնեական այլ հարանվանությունների փոխհարաբերությունների, աղանդավորության եւ այլ խնդիրների հետ: Ի պատասխան այս հարցումների՝ Վեհափառ Հայրապետը նշեց Հայ եւ Ռուս եկեղեցիների եւ նրանց ղեկավարների միջեւ եղբայրական փոխհարաբերությունները, անդրադարձավ Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո Ալեքսի Բ պատրիարքի միջնորդությամբ Կովկասի մուսուլմանների հոգեւոր առաջնորդ շեյխ Ուլ-իսլամ Փաշա-Զադեի հետ Մոսկվայում կայացած եռակողմ հանդիպումներին՝ ի շահ Ղարաբաղյան խնդրի խաղաղ կարգավորման:

Հանդիպման ավարտին Նորին Սրբությունը պրն. Ելցինին նվիրեց 1700-ամյակին նվիրված հոբելյանական հուշամեդալ եւ Հայ եկեղեցու մասին նկարազարդ գեղեցիկ ալբոմ: Պրն. Ելցինն ու տիկ. Ելցինան եղան նաեւ Վեհարանի թանգարանում:

Տ. Բագրատ վրդ. Գալստանյանը նշանակվել է Արագածոտնի թեմի առաջնորդական տեղապահ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հոկտեմբերի 14-ի հայրապետական տնօրինությամբ՝ Տ. Բագրատ վարդապետ Գալստանյանը նշանակվել է Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու Արագածոտնի թեմի առաջնորդական տեղապահ:

Տ. Բագրատ վրդ. Գալստանյանը (ավազանի անունը՝ Վազգեն) ծնվել է 1971 թ. մայիսի 20-ին Գյումրիում:

1978-1988 թթ. սովորել է Երեւանի թիվ 156 դպրոցում:

1988 թ. ընդունվել է Սուրբ Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարան:

1993 թ. դեկտեմբերի 25-ին ձեռնադրվել է սարկավագ, 1994 թ. գերազանց առաջադիմությամբ ավարտել է հոգեւոր ճեմարանը՝ պաշտպանելով ավարտաճառեր՝ «Խոսրով եպիսկոպոս Անձեւացի. կենսագրական գծեր» եւ «Բացայայտութիւն Կարգաց եկեղեցւոյ». բնագիրն ու աստվածաբանությունը» թեմաներով:

1995 թ. հունիսի 23-ին, ձեռամբ երջանկահիշատակ Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա: Դասավանդել է Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանում, աշխատակցել «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությանը, իսկ 1996 թ. նշանակվել գլխավոր խմբագիր: Միաժամանակ դասավանդել է Սեւանի Վազգենյան դպրանոցում:

1998 թ. մեկնել է Անգլիա՝ ուսումը կատարելագործելու Մըրֆիլդի «Սբ. Հարություն» աստվածաբանական քոլեջում եւ Լիդսի համալսարանում:

2000 թ. հուլիսին, ավարտելով ուսումնառությունը, Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի տնօրինությամբ, վերադարձել է Մայր Աթոռ եւ օգոստոսի 1-ից նշանակվել Վազգենյան հոգեւոր դպրանոցի տեսուչ:

2002 թ. պաշտպանել է վարդապետական թեզ՝ «Հիվանդաց օծման խորհրդի խնդիրը Հայ եկեղեցում» թեմայով եւ ստացել վարդապետության աստիճան:

Մայր Աթոռ սբ. Էջմիածնի տեղեկատվական համակարգ

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ՆԵՐՍԵՍ Բ ԲԱԳՐԵՎԱՆԴՑԻ

(548-557)

Սկիզբը՝ նախորդ համարում

Ներսես Բ Բագրեւանդցու օրոք Հուստինիանոս կայսրը դատապարտեց Թեոդորոս Մոպսուեստացու, Թեոդորետոս Կյուրացու եւ Իբաս Եդեսացու գրվածքները 543, 546 եւ 551 թվերին, որոնք հայրախոսական գրականության մեջ հայտնի են «երեք գլուխք» անունով: 553 թվի մայիսի 4-ին հրավիրված՝ Կոստանդնուպոլսի ժողովում, որին ներկա էր 151 եպիսկոպոս, հիշյալ երեք գլուխները հայտարարվեցին մոլորական: Հայերը նշված՝ Տիեզերական հինգերորդ ժողովին չմասնակցեցին, ասենք, որ հրավեր էլ չէին ստացել: Նույնիսկ հայտնի չէ, թե Հայաստանի բյուզանդական մասի հայ եպիսկոպոսները դրան մասնակցե՞լ են, թե՞ ոչ: Եթե անգամ մասնակցել են, ապա նրանք, անշուշտ, չէին կարող ներկայացնել Հայոց Առաքելական Եկեղեցին: Այսուհանդերձ՝ ժողովի որոշումները, որ շատ հարցերում հետեւում էին Եփեսոսի տիեզերական ժողովի կանոններին, նպաստավոր էին Հայոց միաբնակ Եկեղեցու համար: Միայն թե այն առանձին նշանակություն չի տվել հիշյալ ժողովին, որին ինքը չէր մասնակցել:

Ներսես Բ-ի կարեւոր ձեռնարկումներից էր Դվինի 554 թվականի ժողովի գումարումը, որը տեղի ունեցավ Պարսից մարզպան Վշնաս Վահրամի կառավարման շրջանում: Սկզբնաղբյուրների համաձայն՝ այն հրավիրվեց Պարսից արքայից արքա Խոսրովի քսանչորսերորդ տարում՝ «ի սուրբ ի քառանորդսն, ի կիւրակէի խղոգոմենին», որը համապատասխանել է 554 թվի Ծաղկազարդին կամ մարտի 29-ին:

Համաձայն «Ուխտ միաբանութեան» գրվածքի՝ ժողովը քայլեր է ձեռնարկել նեստորականության առաջն առնելու համար, որովհետեւ առեւտրի հետ կապված շատ նեստորականներ եկել հաստատվել էին Հայաստանում՝ կրոնական կենտրոն դարձնելով Մանանաճիհր Ռաժիկի վանքը: Չնայած այն կարծիքին, թե ժողովը գումարվել է Քաղկեդոնի ժողովի որոշումների դեմ, իրականում նրա երեք վավերագրերից եւ ոչ մեկում Քաղկեդոնն անգամ չի հիշատակվում: Միշտ խոսվում է խուժիկ նեստորականների, չար աղանդ խուժիկ նեստորականության եւ անիծյալ նեստորականների մասին: Ուստի Մաղաքիա Օրմանյանն իրավացիորեն նշել է, որ նեստորականության եւ քաղկեդոնականության աղերսների պատճառով էլ Դվինի երկրորդ ժողովը դիտվել է Քաղկեդոնի դեմ ուղղված ձեռնարկ:

Հայտնի է, որ այս ժողովը գումարվել է Դվինի Ս. Գրիգորի կաթողիկեում, ուստի այն կոչվել է նաեւ Սբ. Գրիգորի ժողով: Ժողովի հրավերը վաղուց էր ուղարկված, սակայն ինչ-ինչ պատճառներով շատ եպիսկոպոսներ չեն շտապում գալ Դվին, որին հետեւում է կաթողիկոսի «Թուղթ մեղադրութեան»-ը, որում նա ծանր խոսքեր է ուղղում ժողովին չներկայացած եպիսկոպոսներին, որոնց թվում էին Գրիգոր Արծրունյաց, Սահակ Ռշտունյաց, Սողոմոն Մոկաց, Ստեփանոս Անձեւացյաց Հռոմանոս Ակեո, Քրիստափոր Պալունյաց, Միրայել Զարեհավանի, Աստվածատուր Բժնունյաց եւ Թադեոս Մեհնունյաց եպիսկոպոսները: Սրանք բոլորն էլ հարավային Հայաստանից էին: Դժվար է ասել, թե կաթողիկոսի մեղադրական նամակը ինչ հետեւանքներ ունեցավ, որովհետեւ ժողովին մասնակից եպիսկոպոսների թիվն ընդամենը 18 էր, որոնցից 7-ը ստորագրել էին «Թուղթ մեղադրութեան»-ը, երեքը մեղադրվողներից էին, իսկ 8-ը՝ այլ եպիսկոպոսներ, որոնց մեջ հիշվում է նաեւ Արդիշո Ասորյաց եպիսկոպոսը: Ժողովին մասնակցեցին մեծ թվով նախարարներ, որը կարեւոր քաղաքական հնչեղություն հաղորդեց ժողովին: Ավերվում է Մանանաճիհր Ռաժիկի վանքը՝ որպես նեստորականների կենտրոն, նզովվում են բոլոր նրանք, ովքեր կհետեւեին նեստորականներին՝ անկախ այն հանգամանքից, թե նա կաթողիկոս կլինի, եպիսկոպոս, քահանա, իշխան թե հասարակ ժողովրդի ներկայացուցիչ: «Ուխտ միաբանութեան Հայոց աշխարհիս» խորագիրը կրող փաստաթուղթը բնավ ակնարկ անգամ չունի Քաղկեդոնի մասին եւ ոչ էլ որեւէ ձեւով անդրադառնում է Հուստինիանոսի 553 թ. Կոստանդնուպոլսում հրավիրված ժողովի որոշումներին:

Ժողովի 87 կանոնները, որոնք Ներսես կաթողիկոսի եւ Ներշապուհ կամ Մերշապուհ Մամիկոնենից եպիսկոպոսի անունով մտել են «Կանոնագիրք Հայոց»-ի մեջ, կարգավորում էին եկեղեցական կարգերը, եկեղեցականների բռնած ընթացքը, պարտադրում էին երկկին եւ տգետ քահանաներին վտարել Եկեղեցուց, պատժել վաշխառուներին եւ հարբեցողներին, արգելում էին հոգեւորականներին գանձագին ծառա պահել եւ այլն եւ այլն: Որոշ կանոններ վերաբերում էին ամուսնաընտանեկան հարաբերություններին, հոգեւորականների տնտեսական գործունեությանը, աղանդավորներին եւ այլն: Ժողովը կարգավորեց նաեւ պահքերը:

Ասողիկի տեղեկությամբ՝ Դվինի ժողովում «կարգեցին զթուականն Հայոց» եւ «ի բաց կացին ի Յունաց հաղորդութենէ»: Ըստ որում՝ ասվում է, որ դա եղել է հույների փիլիպպոսյան 304 թվին, փրկչական տոմարի 553 թվին եւ հայոց դարձի 252-րդ տարում: Մաղաքիա Օրմանյանն իրավացիորեն նշում է, որ այս ժողովը հայոց տոմարին չի անդրադարձել: Նիկիայի ժողովից հետո զատկական ցուցակ ունենալու անհրաժեշտություն ծագեց, որը որոշ ժամանակ անց 200 տարվա համար կազմեց Անդրեաս Բյուզանդացին: Այն սկսվում էր 353 թվից եւ ձգվում էր մինչեւ 552 թիվը: Զատկական ցուցակի ներքին որոշ հակասությունների պատճառով տոները սկսել էին շփոթվել, ուստի հայերը, 9 տարվա համար առժամյա կարգադրություն անելով, շարունակեցին հետեւել սովորական «իննեւտասներեակ»-ին: Առժամյա կարգադրությունը 9 տարվա համար եւ այնուհետեւ հայոց մեծ թվականի ընդունումը կատարվեցին Ներսես Բ Բագրեւանդցու օրոք, չնայած՝ Մաղաքիա Օրմանյանը հակված է այն դնելու 561-ին՝ Ներսեսի մահից մի քանի տարի հետո:

Ներսես Բ Բագրեւանդցի կաթողիկոսը մահացավ 557 թվին առաջացած տարիքում:

Բաբկեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՈՆԸ ՕՇԱԿԱՆՈՒՄ

Հոկտեմբերի 12-ին Օշականում, հանդիսապետությամբ եւ օրհնությամբ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետի, մեծ շուքով նշվեց Սուրբ Թարգմանչաց տոնը: Ս. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցում, տարբեր վայրերից ժամանած ուխտավորների հոծ խմբերի մասնակցությամբ, որոնց զգալի մասը մեր դպրոցների աշակերտությունն էր, մատուցվեց սուրբ Պատարագ: Պատարագիչն էր Արագածոտնի թեմի առաջնորդական տեղապահ հոգեշնորհ Վազգեն վրդ. Միրզախանյանը: Պատարագի ընթացքում Ամենայն Հայոց Հայրապետը, իր օրհնության խոսքը հղելով ուխտավորներին, մասնավորապես նշեց. «Մենք եկել ենք հաղորդակցվելու մաշտոցյան խորհրդին, մեր հոգու, սրտի ու մտքի ականջներին եւս մեկ անգամ հնչեցնելու աստվածապարգեւ այն ճշմարտությունները, որ հնչեցին թարգմանչաց վարդապետների շուրթերից... Դպրությամբ է, որ մենք կարողացել ենք հաղթահարել պատմության մեջ մեզ բաժին ընկած բոլոր ողբերգությունները, ամեն տեսակ փորձությունները, որովհետեւ բռնի ուժից ավելի զորեղ էր գիտության զորությունը, դպրության ուժը, որ մեր ժողովրդի կյանքում մարմնավորվել էր որպես աղոթք, որպես մշակույթ եւ արվեստի գլուխգործոցներ, որոնցով այսօր մենք հպարտությամբ ներկայանում ենք աշխարհին ու մարդկությանը»:

Բարձր գնահատելով Տ. Վազգեն վրդ. Միրզախանյանի ծառայությունները թե՛ թեմում եւ թե՛ քարոզչական աշխատանքում՝ Հայոց Հայրապետը նրան շնորհեց ակնակուռ լանջախաչ՝ ծանուցելով նաեւ հոգեշնորհ հոր նոր պաշտոնի՝ Վիրահայոց թեմի առաջնորդ նշանակելու մասին:

Պատարագից հետո հայոց մեծ ուսուցչապետի անունը կրող դպրատան իր աշխատանքները սկսեց «Մաշտոցյան ընթերցումներ» խորագրի տակ թվով 4-րդ գիտաժողովը: Ավանդական դարձած այս միջոցառումը, որը հայ գրերի ստեղծման 1600-ամյակի տոնակատարությունների շրջանակում կազմակերպել էին դպրատունը, ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիան, Հայաստանի գրողների միությունը՝ աջակցությամբ Տ. Մեսրոպ արք. Աշճյանի եւ Տ. Վազգեն վրդ. Միրզախանյանի, նվիրված էր Գարեգին Ա Հայրապետի ծննդյան 70-ամյակին եւ դպրատան հիմնադրման 5-րդ տարեդարձին:

Լիագումար նիստում բացման խոսքով հանդես եկան դպրատան տնօրեն Ալֆրեդ Շահնազարյանը, Տ. Մեսրոպ արք. Աշճյանը, ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարյանը, Տ. Շահե արք. Աճեմյանը եւ Տ. Նավասարդ եպս. Կճոյանը: Ապա երկու մասնաճյուղերով («Ակունքներ եւ ավանդներ», «Գիր եւ գրչություն») ընթացան գիտաժողովի աշխատանքները: Հայ եկեղեցու հոգեւոր ու կրոնական ժառանգության, պատմագիտության ու փիլիսոփայության, գրականության ու թարգմանչական արվեստի, ճարտարապետության ու շինարարության, երաժշտության ու կերպարվեստի, հնագիտության ու բժշկության վերաբերյալ ընթերցվեցին շուրջ 35 զեկույցներ՝ մասնագիտական խնդիրների կողքին մեծապես կարեւորելով քրիստոնեության, Հայ Առաքելական եկեղեցու դերը մեր ժողովրդի ոչ միայն գիտամշակութային, այլեւ պետական-քաղաքական կյանքում:

Օրը նշանավորվեց դպրատանը տեղի ունեցած մեկ այլ միջոցառմամբ եւս. այստեղ՝ մեծն Մաշտոցի տանը, Հայաստանի գրողների միությունը տարվա լավագույն գրքի մրցանակն ու ոսկե մեդալն էր հանձնում հեղինակին՝ բանաստեղծ Հենրիկ Էդոյանին:

Իսկ բակում հնչում էին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հայորդյաց տների սաների երգն ու երաժշտությունը, հայկական ազգային պարերի խրոխտաքայլը, որոնք ընդմիջվեցին պատանի ասմունքողների հանրապետական մրցանակաբաշխության արարողությամբ:

Տոնական միջոցառումները եզրափակվեցին Գյումրիի «Գոհար» երգչախմբի համերգային ծրագրով:

Ա. Ս.

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՎԱՐԱԳԱՎԱՆՈՒՄ

Գրեթե հարյուրամյա մոռացումից հետո սեպտեմբերի 29-ին, Վարագա սուրբ խաչի տոնը նշվեց նաեւ Նոր Վարագա վանքում, ուր Տավուշի մարզի հոգեւոր հովիվ տեր Վրթանես վարդապետ Աբրահամյանը մատուցեց սուրբ պատարագ եւ կատարեց հոգեհանգիստ ի պատիվ Բագրատունյաց մեծագործ տոհմի, նրանց շառավիղ Կյուրիկյան թագավորների, սրբատունը կառուցողների, նրա սպասավորների ու բոլոր հավատացյալ ննջեցյալների:

Ապա հին Հախում գյուղի խոնարհված եկեղեցում տեր Վրթանեսը հոգեհանգիստ կատարեց Նոր Վարագա վանքի բազմամյա վանահայր, հայ ազգային ազատագրական պայքարի նշանավոր գործիչ, արքեպիսկոպոս Գրիգոր Մանուչարյանի գերեզմանին:

Վարագա սուրբ խաչի տոնի մասնակիցները նաեւ ծանր պահեր ունեցան. 1980-ական թվերի վերջերից փայտամածների մեջ անավարտ է մնացել Նոր Վարագա վանքի հոյակերտ սուրբ Աստվածածին եկեղեցու վերականգնումը: Գուցե հանուր հայության մեջ գտնվի բարեգործ՝ տաճարն իր նախնական տեսքին բերելու, վերջնական կործանումից փրկելու համար:

Նաեւ անհրաժեշտ է մոռացումից փրկել Նոր Վարագա վանքի վանահայր քաջարի արքեպիսկոպոս Գրիգոր Մանուչարյանի գերեզմանը: Մարդիկ մտածում են, որ սուրբ հոր աճյունը մացառուտից պետք է տեղափոխել Վարագավան գյուղի մի աչքի ընկնող վայր, վրան դնել նրան վայել գերեզմանաքար: Միայն այդպես ներկա սերունդն արժանին կհատուցի սուրբ հոր եւ ռազմադաշտի հերոսի հիշատակին:

Ռուբեն ՍԻՄՈՆՅԱՆ

ՏԻԽՈՆ ԶԱԴՈՆՍԿԻ

Աստծուն սիրելու մասին

Սկիզբը՝ նախորդ համարում

Սիրո նշանները սրանք են.

1. Ինքն Աստված է ցույց տալիս՝ ասելով. «Ով իմ պատվիրաններն ընդունում եւ դրանք պահում է, նա է, որ ինձ սիրում է» (Յովհ. ԺԴ 21): Աստծուն ճշմարիտ սիրողն այն ամենից, ինչ Աստծուն հակառակ է, հեռու է մնում, եւ այն ամենը, ինչ Նրան հաճելի է, աշխատում է կատարել, այդ պատճառով էլ Նրա սուրբ պատվիրաններն է պահում: Իսկ սրանից հետեւում է, որ Աստծուն չեն սիրում այն քրիստոնյաները, ովքեր նրա պատվիրանները չեն պահում: Սրանց են պատկանում չարերը եւ ինչ-ինչ ձեւով մյուսներին վնասողները, պոռնիկները, շնացողները եւ բոլոր պղծողները, գողերը, գիշատիչներն ու ավազակները եւ բոլոր նրանք, ովքեր անարդարորեն ուրիշի ունեցվածքը գրավում են,- դրանց թվին են պատկանում զրպարտողները եւ հայհոյողները, խորամանկներն ու նենգերը, գայթակղողները, խաբեբաները եւ երեսպաշտները, կախարդներն ու նրանց իրենց մոտ կանչողները եւ բոլոր օրինազանցները: Սրանք բոլորն էլ, ինչպես աշխարհի շքեղությունների, հարուստ տների, շքեղ կառքերի, ճոխ ճաշերի մեջ են տեսնում, թանկարժեք հանդերձներ հագնում, բոլորից փառաբանվում, պատվվում եւ այլն:

Այդպիսիները մարմնական կիրքը, աչքերի շնորհությունը եւ կենցաղային հպարտությունն են սիրում, այսինքն՝ սիրում են այն, ինչ Աստծուն հակառակ է, բայց ոչ Աստծուն:

4. Աստծուն ճշմարիտ սիրողն Աստծուն, Նրա սերը մեր հանդեպ եւ Նրա բարերարությունն իր անմոռաց հիշողության մեջ է ունենում: Սա տեսնում ենք նաեւ մարդկային սիրո մեջ. քանզի ում սիրում ենք, նրան հաճախ ենք հիշում: Այդպես էլ, ով Աստծուն սիրում է, հաճախ է Նրան հիշում, մտորում Նրա մասին, այսպես մխիթարվում եւ դեպի Նա բարձրանում, քանզի ուր նրա գանձն է, այնտեղ է նաեւ՝ սիրտը: Նրա համար Աստվածն անգնահատելի եւ ամենասիրելի գանձն է, ուստի նրա սիրտը միշտ անբաժան է Նրանից: Այստեղից էլ՝ հաճախ է Նրա սուրբ անունը սիրով հիշում, սիրտն էլ՝ Աստծո սիրով լցված, ներքին սիրալիր նշաններ է ցույց տալիս: Այստեղից էլ տեսնում ենք, որ Աստծուն չեն սիրում նրանք, ովքեր Նրան մոռանում են: Մոռացությունն ակնբախ նշանն է Աստծուն չսիրելու: Սիրողը սիրեցյալին մոռանալ չի կարող:

5. Սիրողը սիրեցյալից անբաժան է ուզում լինել: Շատ քրիստոնյաներ են ուզում Քրիստոսի Աստծո հետ փառավորվել, բայց Նրա հետ անպատվության եւ անարգանքի մեջ լինել եւ խաչը կրել՝ չեն ուզում: Աղոթում են Նրան՝ Նրա արքայության մեջ լինելու համար, բայց աշխարհում տառապել չեն ուզում, եւ դրանով ապացուցում, որ իրենց սիրտն անարդար է, եւ Քրիստոսին էլ ճշմարտապես չեն սիրում, ճշմարիտն ասած՝ իրենց ավելի են սիրում, քան Քրիստոսին: Սրանց մասին է Աստվածն ասում. «Ով իր խաչը չի վերցնում ու իմ հետեւից չի գալիս, ինձ արժանի չէ» (Մատթ. Ժ 38): Ճշմարիտ ընկերը դժբախտության մեջ է երեւում: Մեր այդ ճշմարիտ ընկերն է մեզ սիրողը, ով մեզ դժբախտության մեջ չի թողնում: Աստծուն ճշմարիտ սիրողն էլ նա է, ով այստեղ՝ այս աշխարհում է Քրիստոսի հետ լինում, Նրան ուրացող մերժենում, Նրա հետ անտրտունջ կրում խաչը եւ ապագայում էլ ուզում է Նրանից անբաժան լինել: Այդպիսին ի սրտե ասում է Քրիստոսին. «Ինձ համար բարիք է մերձենալ Աստծուն» (Սաղմ. ՀԲ 28):

6. Աստծուն սիրելու նշանը սերն է մերձավորի հանդեպ: Ով Աստծուն իսկապես սիրում է, նա սիրում է նաեւ մերձավորին: Ով սիրողին է սիրում, նա սիրում է նաեւ նրանից սիրվողին: Մերձավորին սիրելու աղբյուրը սերն է առ Աստված, բայց Աստծուն սիրելը երեւում է դիմացինին սիրելուց: Այստեղից էլ ակնհայտ է, որ Աստծուն չի սիրում նա, ով մերձավորին չի սիրում, ինչպես ուսուցանում է առաքյալը. «Եթե մեկն ասի, թե սիրում է Աստծուն եւ ատի իր եղբորը, սուտ է խոսում. ով չի սիրում իր եղբորը, որին տեսնում է, ինչպե՞ս կարող է սիրել Աստծուն, որին չի տեսել: Եվ նրանից ունենք այս պատվիրանը՝ ով սիրում է Աստծուն, նա պետք է սիրի նաեւ իր եղբորը» (Ա. Յովհ. Դ 20-21): Սրանք են Աստծուն սիրելու նշանները՝ թաքնված մարդկային սրտում:

Սիրելի քրիստոնյաներ, ապաշխարենք, աշխարհի ունայնությունից մի կողմ քաշվենք ու մեր սրտերը մաքրենք զղջմամբ եւ վշտով, որպեսզի Աստծո սերը մեր մեջ բնակվի. «Եվ մենք հավատացինք ու ճանաչեցինք Աստծո սերը, որ Նա ունի մեր հանդեպ: Աստված սեր է, եւ ով սիրո մեջ է պատրում, Աստծո մեջ է բնակվում, Աստված էլ՝ նրա մեջ» (Ա Յովհ. Դ 16):

Աստծո Որդին, այնպես էլ հենց Աստծուն չեն սիրում. նրանք իրենց եւ իրենց ցանկություններն են սիրում եւ ոչ թե Աստծուն եւ Նրա սուրբ Որդուն:

2. Աստծուն սիրելու ակնհայտ նշանը սրտի ուրախությունն է առ Աստված. քանի որ ում սիրում ենք, նրա համար էլ ուրախանում ենք: Այդպես էլ առանց ուրախության Աստծուն սիրել չի լինում, եւ որքան մարդ իր սրտում Աստծուն սիրելու քաղցրությունն է զգում, այդքան էլ ուրախանում է Աստծո համար: Սերն էլ, որպես ամենաքաղցր առաքինություն, առանց ուրախության հնարավոր չէ զգալ: Ինչպես մեղրն է քաղցրացնում քիմքը, երբ այն ճաշակում ենք, այդպես էլ Աստծո սերն է մեր սիրտն ուրախացնում, երբ ճաշակում ենք եւ տեսնում, «որ քաղցր է Տերը» (Սաղմ. ԼԳ 9): Առ Աստված այդպիսի ուրախությունը Սուրբ Գրքի շատ տեղերում եւ հատկապես սուրբ սաղմոսներում է նկարագրվում: Այս ուրախությունը հոգեւոր է, երկնային եւ ճաշակումն է հավիտենական կյանքի քաղցրության:

3. Աստծուն ճշմարիտ սիրողն աշխարհը եւ ամեն բան, ինչ աշխարհում է, արհամարհում է եւ իր միակ ամենասիրելի Աստծուն ձգտում: Պատիվը, փառքը, հարստությունը եւ այս աշխարհի բոլոր հաճույքները, որ փնտրում են այս դարի որդիները, նա ոչինչ է համարում. նրան միայն Աստված՝ անստեղծ եւ ամենասիրելի Բարիքն է տիրում: Նա միայն Նրանում է գտնում կատարյալ պատիվը, փառքը, հարստությունը եւ հաճույքը, նրա համար լոկ Աստվածն է թանկարժեք մարգարիտը, որի առջեւ մյուս բոլոր բաները ոչինչ են: Նման մարդը ոչինչ, Աստծուց զատ, ո՛չ երկնքում, ո՛չ էլ երկրի վրա չի ցանկանում: Այդպիսի սերը սաղմոսերգական այս բառերում է նկարագրված՝ «Արդարեւ, ի՞նչ կա երկնքում, կամ քեզանից բացի ի՞նչ փնտրեմ երկրի վրա: Սիրտս ու մարմինս մաշվեցին. իմ սրտի Աստված, հավիտյան ինձ բաժին ընկած Աստված» (Սաղմ. ՀԲ 25-26): Այդպիսի կերակուրները, ըմպելիքները, հագուստներն ու մյուս բաները միայն պահանջի եւ ոչ թե հեշտասիրությանն է ծառայեցնում: Սրանից էլ հետեւում է, որ Աստծուն չի սիրում նա, ով, ըստ առաքյալի, աշխարհն է սիրում. «Եթե մեկը սիրում է աշխարհը, Հոր սերը նրա մեջ չէ» (Ա Յովհ. Բ 16): Այսպիսին է էությունը նրանց, ովքեր իրենց հաճույքը միայն հպարտության եւ այս

Ռուսերենից թարգմանեցին՝
Վահրամ քհն. Մելիքյանը
Տիգրան սրկ. Բաղումյանը

Святитель Тихон Задонский, Наставление о собственных всякого христианина должностях, Москва 1998, стр 155-164.

ՏԵԿՈՐ-ՄՈՒՂՆԻ ԳՄԲԵԹԱՎՈՐ ԲԱԶԻԼԻԿ ՇՂԹԱՅԻ ԳԼՈՒԽԳՈՐԾՈՑԸ

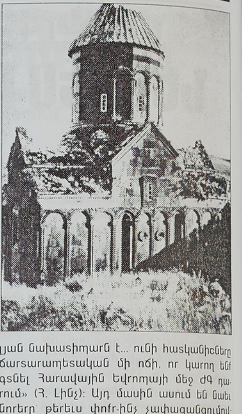

Սկիզբը՝ նախորդ համարում

Քաղաքացիական կյանքի եւ աշխարհիկ մտածողության բուռն զարգացումը X-XI դարերում իր կնիքն է դրել Անիի Մայր եկեղեցու ճարտարապետության՝ հատկապես գեղարվեստական հարդարանքի ուղղվածության վրա: Դրանում կարեւորություն է տրված կառույցի ճակատային հարթությունների պլաստիկ մշակմանը, զուտ նկարչագեղությանը, քարի գեղարվեստական հատկանիշների բացահայտմանը, բազմագունությանը, ընկալման լավագույն պայմանների հաշվի առնմանը, միջավայրի հետ շաղկապմանը. հատկանիշներ, որոնք դրսեւորվում են առավելագույն չափով: Արտաքին պատերի մեղմ, մտերմիկ տպավորության հարցում որոշիչ դեր են կատարում երեք ճակատների (բացի արեւմտյանից) եռանկյունաձեւ կտրվածքով, զարդաքանդակներով համեմված, խոր ընկած զույգ խորշերը, նրբին քանդակներով շքամուտքերը, նեղ ու ձգված պատուհանների եզրակալները, հյուսկենազարդ քիվերը, գունային վճիտ նրբերանգները, ասես, եկեղեցու ամբողջությունը շաղախող գեղանի զարդակամարները: Հատկապես շքեղ ու շեշտված է եղել հարավային շքամուտքը, որ անվանել են արքայական: Ճակատային խորշերը, մեղմացնելով որմնամույթերի եւ պատերի միացման հանգույցների զանգվածեղությունը, գեղարվեստական նշանակության հետ միասին պահում են կառուցքային դերը, ինչը քիչ նկատելի է ավելի ուշ շրջանի հուշարձաններում: Եթե պատերի ճակատային որմածքում գունային ներդաշնակման առումով բաց եւ մուգ երանգի քարերն օգտագործված են ազատ, անկաշկանդ տեղադրմամբ՝ առանց որեւէ օրինաչափության, ապա մույթերի, որմնամույթերի եւ կամարների որմածքում գունային ներդաշնակումը միանգամայն կանխակարգված է: Երեւի գունային լուծումների այդ արտասովորությունն է առիթ տվել Ն. Մառին եւ Հ. Օրբելուն կարծելու, թե XII-XIII դարերում եկեղեցու ճակատների երեսապատն ամբողջությամբ նորացվել է:

Մայր եկեղեցին կառուցվել է՝ ելնելով Անի քաղաքի ընդհանուր հորինվածքից, քաղաքաշինական գործոններից, ծավալատարածական եւ գեղարվեստական արտահայտչականության շահերից: Այն սերտորեն կապ ունի քաղաքի պաշտպանական համակարգի հետ, միավորում է կառուցապատման հիմնական բաղադրիչները՝ ներկայացնելով ամբողջական քաղաքաշինական կուռ համակարգի գլխավոր դոմինանտը: Եկեղեցին տեղադրված է քաղաքի ամենաակնառու, ամենաբանուկ մասում՝ հարելով երկու գլխավոր փողոցների (Ավագ դռնից եւ Ախուրյանի մեծ կամրջից սկզբնավորվող) հատման հանգույցին: Այն իր բարձրությամբ եւ զանգվածով միջնաբերդից հետո հանդիսանում է Անիի ամենանշանակալից տարածական շեշտը: Երբ ճարտարապետության տեսաբաններն ասել են, թե ճարտարապետությունը տարածության եւ նյութին տիրելու արվեստն է, թվում է, աչքի առաջ են ունեցել Անիի Մայր եկեղեցին: Կառույցում խտացված են հայ ժողովրդի ճարտարապետական, կառուցվածքային, գեղագիտական եւ ինժեներական մտքի փայլատակումները, դարաշրջանի քաղաքակրթական նկարագիրն ու ազգային հավատապաշտությունը: Կառույցի թիվ 1 հայտանիշը նորարարությունն է՝ անկրկնելի, հավերժական ու ստեղծագործական երեւակայության պոռթկումը: Հ. Լինչը, Հ. Ստրժիգովսկին, Թ. Թորամանյանը եւ ուրիշներ գտնում են, որ եկեղեցու ներքին համաչափությունները, առանձին ձեւեր եւ տարրեր իրենց կիրառումը եւ հետագա զարգացումն ունեցան XII-XIV դարերի Արեւմտյան Եվրոպայի ճարտարապետության մեջ, որ այն «Գոթական ոճի հատկանիշների մեծ մասն ունի եւ նրա արեւելյան նախատիպարն է... ունի հատկանիշները ճարտարապետական մի ոճի, որ կարող ենք գտնել Հարավային Եվրոպայի մեջ ԺԳ դարում» (Հ. Լինչ): Այդ մասին ասում են նաեւ նորերը՝ թերեւս փոքր-ինչ չափազանցումով: Փարիզի Աստվածամոր տաճարն ընդունված է համարել գոթական ոճի առաջին ամենանշանակալից ստեղծագործությունը, իսկ Ֆրանսիան՝ գոթական ոճի հայրենիքը: «Յոթ հրաշալիքներ եւ այլք» գրքի հեղինակ Վ. Չերնյակն այդ կապակցությամբ գրում է. «Սակայն Անիի եկեղեցին, կառուցված հայ ճարտարապետ Տրդատի կողմից 989-1001 թվականներին, արդեն ունի վաղ գոթական շենքի բոլոր հիմնական հատկանիշները: Այդ պատճառով կարծիք կա, թե գոթական կոչված ոճը ստեղծվել է հայ մեծ ճարտարապետ Տրդատի կողմից եւ հետագայում Հայաստանից թափանցել է Արեւմուտք»:

Անիի Մայր եկեղեցու արժեքը մեծ է որպես ճարտարապետական բացառիկ ստեղծագործություն, որում հորինվածքային կատարելությունը ներդաշնակորեն զուգակցված է համարձակ եւ կառուցիկ մտահղացումների, գեղարվեստական հմայիչ ձեւերի ու հարդարանքի տարրերի, շքեղ ու հոգեթով լուծումների հետ:

Հզոր եւ բարեգործ Սմբատ Բ Տիեզերակալ թագավորին (977-989 թթ.) վիճակված չէր ավարտին հասցնել Բագրատունիների տակը հանդիսացող՝ իր սկսած այդ կառույցի շինարարությունը: Նրա վերահաս մահից հետո շինարարության հովանավորությունն իր վրա վերցրեց Գագիկ Ա թագավորի (990-1020 թթ.) կին Կատրանիդեն՝ ավարտելով այն 1001 թվականին՝ Հայաստանում քրիստոնեության հաստատման 700-րդ տարում: Պատահական զուգադիպությո՞ւն է, թե մտածված գործընթաց, դժվար է ասել:

Հայ միջնադարյան ճարտարապետության պատմությանը հայտնի են իշխանազուն կանանց շատ այլ անուններ, որոնք նշանավորվել են իրենց շինարարական գործունեությամբ՝ հանդիսանալով կարեւոր կառույցների նախաձեռնողներ, բարերարներ, ինչպես դրանցից ամենապատկառելին՝ Աշոտ Գ Ողորմած թագավորի (953-977 թթ.) կին Խոսրովանույշ թագուհին՝ Սանահինի եւ Հաղպատի գլխավոր եկեղեցիների մեկենասը: Երեւի հենց նրա օրինակն է ոգեւորել հարսին՝ Կատրանիդեին, Անիի Կաթողիկեն կառուցելիս: Բայց ինչպես նկատում է Լեոն «Սկեսուրն ավելի բախտավոր էր իր հարսից: Նրա եկեղեցիների մեջ այժմ էլ աղոթում է հայը, մինչդեռ հարսի չքնաղ կերտվածքն ամայի է, կիսաքանդ եւ դողալով սպասում է վերջնական կործանման, որ կարող է գալ ամեն օր»: Կարելի է ասել, որ Տրդատ ճարտարապետի հոյաշեն եկեղեցին Հայաստանում քրիստոնեությունը որպես պետական կրոն հռչակման 1700-ամյա տարեգրության 1000-ամյա զավակն է: Բայց խնդիրը միայն եկեղեցու կառուցման 1000-ամյակին չի վերաբերում: Կառուցել կաթողիկոսանիստ եւ հայոց հոգեւոր կյանքի խտացումն ու անդրադարձը հանդիսացող եզակի շինություն՝ նշանակում է ունենալ հզոր պետություն, ապրել հոգեւոր եւ մշակութային լիարյուն կյանքով, բարձր զարգացած քաղաքակրթությամբ, ծաղկուն ու բարգավաճ տնտեսությամբ: Ասել է թե՝ Մայր եկեղեցու 1000-ամյակի խորհուրդը շատ ավելի լայն է. դա նաեւ հայոց պետականության, հոգեւոր եւ մշակութային կյանքի ծաղկման 1000-ամյակն է:

Գառնիկ ՇԱԽԿՅԱՆ
Ճարտարապետության դոկտոր, պրոֆեսոր

ԹԱԳԱՎՈՐԱԿԱՆ ՕԾՈՒՄԸ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆՅԱՑ ԱՆԻՈՒՄ

Սկիզբը նախորդ համարում

Բագրատունյաց առաջին թագավորը, որի թագադրումն օծմամբ տեղի ունենալը հստակորեն հիշատակում են թե՛ ժամանակի, եւ թե՛ հաջորդող շրջանի պատմիչները, Աշոտ Գագիկ Գ Ողորմածն է (953-971 թթ.): Մատթեոս Ուռհայեցին այս մասին գրում է. «Ժողովեցան ամենայն իշխանքն աշխարհաց տանն հայոց առ սուրբ հայրապետն Անանիա, վասն զի տացեն զօծումն թագաւորութեան որդւոյն Աշոտի Գագկայ ըստ առաջին օծման հարցն իւրոց»: Հասկանալի է, որ Աշոտ Գ-ն թագավորական իշխանություն ուներ, թագին տիրացել էր 953-ից, սակայն միջնադարյան պատմագրությունում որպես նրա գահակալության տարեթիվ է նշվում 961-ը՝ պատմիչի նկարագրած այս օծման տարին: Այսինքն՝ գահին տիրանալը տեղի է ունենում ժառանգական իրավունքով կամ ունեցած զինական ուժով, եւ այս երկրայինին այնուհետեւ գումարվում է ծեսը՝ խորհրդանշելով թագավորության ընդունելի լինելը:

Ստացած օծումը նաեւ անձեռնմխելիություն էր հաղորդում թագավորին՝ թագավորելու իրավական ըմբռնմանը հավելելով օծյալի մինչեւ մահը իշխանությունը պահելու, օծյալի վրա ձեռք բարձրացնելը մեղք համարելու գաղափարը, որի խախտումը պատժելի մեղք էր: Այս պատճառով Գագիկ Ա-ի որդիների՝ Հովհաննես Սմբատի եւ Աշոտ Դ-ի միջեւ գահակալության տեւական պայքարի ընթացքում, երբ Աշոտը խաբեությամբ կարողանում է բռնել եղբորը՝ Հովհաննես Սմբատ թագավորին, եւ հանձնելով Ապիրատ իշխանին՝ ասում է, թե սպանիր, վերջինս թագավորին տանում է արքայանիստ Անի՝ ասելով. «Զիա՞րդ ձգեցից զձեռս իմ յօծեալ Տեառն»: Այսինքն՝ թե ինչպես ինքը կարող է ձեռք բարձրացնել «Տիրոջ օծյալի վրա»:

Հովհաննես Սմբատը, որը բավականին թույլ էր եւ առանձնապես որեւէ հեղինակություն չուներ ժամանակակիցների մոտ, ոչ թե օծված թագավոր է անվանվում, այլ Տիրոջ օծյալ: Այսպիսի բացառիկ բնորոշումն անգամ հզոր արքաներին չեն տալիս, իսկ մի թույլ թագավորի, որի անվան հետ է կապվում նաեւ Անիի հանձնման գործարքը, հետագա շրջանի պատմիչի կողմից նման կերպով մեծարվելը պայմանավորված է ոչ թե այս թագավորի անձնական հատկանիշներով, այլ Բագրատունի լինելով: Նրան Տիրոջ օծյալ է անվանում 13-րդ դարում ապրած Վարդան պատմիչը, երբ Անին արդեն դարձել էր ազգային վերհառնումի խորհրդանիշ, իսկ Բագրատունիներն Անիի գահակալներն էին: Վարդան պատմիչի կողմից Հովհաննես Սմբատին այսպես մեծարելը դարձյալ նույն ըմբռնմամբ էր պայմանավորված, թե Բագրատունյաց կողմից՝ որպես Դավթի տնից վերստին թագավորական իշխանությունն է վերընձյուղվելու Անիում:

Հովհաննես Սմբատին 1041 թ. հաջորդում է նրա եղբոր որդին՝ Գագիկ Բ-ն, որը դարձավ Անիի վերջին թագավորը: Նրա մասին Ուռհայեցին գրում է. «Գագիկին օծեցին համայն Հայաստանի թագավոր: Գրիգոր Պահլավունին հանդես եկավ որպես երկրորդ Սամվել, որը Դավթին օծեց Իսրայելի արքա»: Ուռհայեցին, իր ժամանակագրություններում հիշատակելով մի քանի Բագրատունի թագավորների գահ բարձրանալու մասին, միայն Գագիկ Բ-ի համար է նման համեմատություն կատարում: Նրա դժբախտ ճակատագիրը՝ որպես Անիից խաբեությամբ գերի տարված եւ նախատակված տարագիր արքայի, նպաստում է այն կերպարի ձեւավորմանը, որն այնքան համահունչ էր Բագրատունյաց ձեւավորվող լեգենդին:

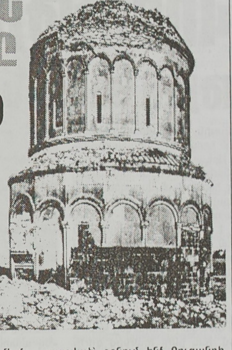

Հրեա ժողովուրդն իր քաղաքական վերածնության եւ գերությունից փրկության ձգտումը խտացրել է Դավթի տան վերընձյուղման եւ Երուսաղեմի տաճարի վերաշինության մեջ: Նույն կերպ՝ Անիի անկումից հետո հայ ազատագրական միտքը հայ ժողովրդի վերածնությունն է կապում Դավթի տոհմից սերվող Բագրատունիների վերհառնումի եւ նրանց արքայանիստի՝ Անիի հետ, ինչպես արդեն բազմիցս շեշտեցինք: Այս գաղափարի արտահայտությունն են նաեւ Ուռհայեցու այն խոսքերը, թե Անիի անկմամբ «խախտեալ փլաւ տէրութիւն ազգին Բագրատունեաց»:

Ուռհայեցին Գրիգոր Պահլավունուն համարում է երկրորդ Սամվել մարգարե: Մինչ Գագիկ Երկրորդի օծումը՝ Բագրատունյաց թագավորներից որեւէ մեկին օծող հոգեւորականը կամ այն աշխարհականը, որը նպաստել էր տվյալ թագավորի գահ բարձրանալուն, Սամվել մարգարեի հետ չէր համեմատվել, որքան էլ իրենք՝ Բագրատունիները համեմատվել են Դավթի տան հետ: Պահլավունի սպարապետին Սամվել մարգարեի հետ համեմատելն էլ արդեն խորհրդանշում է Պահլավունյաց տոհմի շուրջ ձեւավորվող ավանդությունը, որը ծավալվելու էր հայ Կիլիկիայում, ուր այս տոհմը մեր նշանավոր հայրապետերի ու հոգեւորականների մի ողջ աստղաբույլ պարգեւեց Հայոց եկեղեցուն:

Գագիկ Երկրորդի թագադրման մասին գրում է նաեւ Կիրակոս Գանձակեցին՝ ասելով, թե հայոց զորքը եւ իշխաններն ու Պետրոս Գետադարձ հայրապետը «ժողովեցան առ դրունս մեծափառ կաթողիկէին Անւոյ եւ կացուցանեն զԳագիկ՝ զեղբօրորդին Յովհաննիսի, թագաւոր ի վերայ ինքեանց՝ երդմունս ուխտից կնքեալ միամտութեամբ ծառայել նմա»: Այստեղ Ուռհայեցու պատմությունում բացակայող էական մի մանրամասն է թագավորին տրվող երդումը: Վենետիկի Մխիթարյան հայրերից Վարդան Հացունիի բնորոշմամբ՝ «Ազգային եւ քաղաքական ամենէն շքեղ առիթն էր այս երդման համար, զոր կուտար ազգը իւր նորընտիր պսակաւորին»:

Հայոց ավագանին իր օծյալ թագավորին հավատարիմ ծառայելու երդումը չդրժեց նաեւ Բագրատունյաց վերջին արքայի մահից հետո եւս: Գագիկ Բ-ին դավադրաբար սպանեցին բյուզանդական իշխաններ եղող երեք եղբայրներ: Թագավորի մահից հետո, երբ հայ Կիլիկիայի երկնակամարում սկսել էր բարձրանալ հայոց նորոգվող թագավորության աստղը, կիլիկյան իշխաններից Թորոսը, ում պապը Գագիկ Բ-ի զինվորներից էր, գրավում է հայոց թագավորին սպանողների բերդը եւ պահանջում «զԳագկայ թուրն եւ զհանդերձն Հայոց թագաւորին»: Շարունակությունը հիշեցնում է հայոց իշխանների՝ առ իրենց բնիկ տերերն ունեցած տիրասիրության այն հուզիչ դրվագները, որոնք վիպագեղարվեստական շղարշով պատված՝ գտնում ենք Բուզանդի պատմությունում: Ինչպես Ուռհայեցին է գրում. «Եւ նոքա բերին եւ տեսեալ Թորոսի՝ ելաց դառնապէս, լային եւ ամենայն զօրքն»: Այսպիսով՝ Անիի անկումից մոտ յոթ տասնամյակ անց հայոց իշխանն ու հայոց զորքը սգում են իրենց թագավորի ու թագավորության կորստյան համար: Շարունակությունը, սակայն, ավելի հուզիչ է: Երբ արքայասպան երեք եղբայրներից մեկը Թորոս իշխանին ամբարտավանորեն հարցնում է, թե ինչ պատասխան է տալու կայսրին՝ բյուզանդական իշխանների հետ նման անարգ ձեւով դատաստան տեսնելու համար, «յայնժամ ցասմեալ Թորոս, եւ գոյն երեսացն այլագունեցաւ, եւ առեալ ի ձեռին իւրում բիր մի կռանի եւ գազանաբար յարձակեցաւ ի վերայ նորա եւ ասէր, եթէ՝ «Ո՞վ էիք դուք, որ զայր հզօր եւ զօծեալ թագաւոր Հայոց սպանանէիք եւ կամ զի՞նչ պատասխան ետուք ազգին Հայոց»: Եվ հրամայում է սպանել նրան: Այսպիսով՝ հայ իշխանն ավելի ծանր մեղք՝ իշխանական անհավատարմություն է համարում բյուզանդական իշխանների կողմից հայոց օծյալ թագավորին սպանելը, քան թե հայ իշխանի կողմից բյուզանդական կայսրին ենթակա իշխաններին սպանելը:

Այսպիսով՝ թագավորօրհներգի կանոնի մի քանի խմբագրություններից Բագրատունյաց ժամանակ կատարվածը ոչ միայն հնագույնն է այս ծեսի մեզ հասած տարբերակներից, այլեւ առանձնակիորեն նվիրական է եւ համահունչ այսօրվա խորհրդին նրանով, որ ինչպես Կիրակոս Գանձակեցին է գրում, հնչել է Անիի Մայր տաճարում՝ մեզ հասած կանոնի տողերում պահպանելով Կատրանիդե թագուհու ջանքերով ամբողջացած հոյաշուք տաճարի կամարների ներքո կատարված արարողության արձագանքը եւ օծման ժամանակ հեղված սրբալույս մյուռոնի լուսացնցող ճառագայթների փայլը:

Տ. Դերենիկ վրդ. ԴԱՎԹՅԱՆ

ԱՍՏՎԱԾԱՇՈՒՆՉ ՄԱՏՅԱՆԸ

Սկիզբը՝ թիվ 8, 9, 11-15

Սուրբ Գրքի անվանումները

Սուրբ Գիրք անվանումը հատուկ է բոլոր քույր Եկեղեցիներին եւ փոխառված է Նոր Կտակարանից, ուր Պողոս առաքյալը Տիմոթեոսին ուղղված իր երկրորդ նամակում, գովելով իր գործակցի հոգեւոր իմացությունը, ասում է. «Մանկուց գիտես Սուրբ Գիրքը»: Մինչդեռ իբրեւ հատուկ անուն Աստվածաշունչ անվանումն ընդունված է միմիայն հայերիս մոտ: Երբ սուրբ Սահակն ու սուրբ Մեսրոպը եւ իրենց հետ համագործակցող մի խումբ թարգմանիչներ հայերեն թարգմանեցին այս սրբազան մատյանը, նպատակահարմար գտան գրքերի այս ժողովածուն կոչել Աստվածաշունչ: Այս բառը նույնպես փոխառված է Նոր Կտակարանից, ուր Պողոս առաքյալն այն գործածել է մեկ անգամ՝ իբրեւ ածական. «Աստծո շնչով գրված ամեն գիր» (գրաբարում՝ «Ամենայն գիր աստուածաշունչք»), եւ ինչպես առաջին անվանումը, վկայում է նրա երկնային ծագման մասին: Մյուս բոլոր քույր Եկեղեցիներում ընդունված է Բիբլիա անվանումը, որը փոխառված է հունարեն Biblos (Բիբլոս) բառի ta Biblia (տա Բիբլիա) հոգնակի ձեւից եւ թեեւ բառացի նշանակում է գրքեր, սակայն հավաքական մեկ գրքի իմաստ է արտահայտում: Այն, որ հոգնակի թիվ ունեցող հունարեն այս բառը գործածվում է մի գրքի իմաստով, բնավ էլ պատահական չէ: Աստվածաշունչ մատյանն իր երկու մասերով՝ Հին եւ Նոր Կտակարաններով, բաղկացած է 75 ամբողջական եւ ավարտուն գրքերից, որոնք թեեւ գրված են տարբեր լեզուներով (հիմնականում՝ եբրայերեն եւ հունարեն, մասամբ էլ՝ արամեերեն), գրական զանազան ժանրերով (օրենք, տարեգրություն, պատմություն, իմաստություն, հոգեւոր երգ, առակ, փիլիսոփայական խորհրդածություն, մարգարեություն, նամակ, քարոզ, վարք) եւ տարբեր ժամանակաշրջաններում ու քաղաքակրթություններում, այնուամենայնիվ կուռ ու ներդաշնակ ամբողջություն են կազմում եւ լրացնում միմյանց: Այլ կերպ ասած՝ այն մի գիրք կամ գրքերի միասնական ժողովածու է, ինչպես ասում է սուրբ Հովհաննես Ոսկեբերանը. «Աստվածաշունչը բազմաթիվ գրքեր է պարունակում, որոնք մի միասնական գիրք են կազմում»:

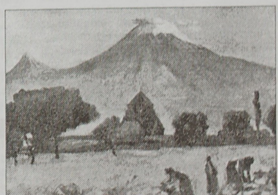

Ինչ վերաբերում է Biblos (Բիբլոս) բառի ստուգաբանությանը, ապա այն իր նախնական իմաստով նշանակել է պապիրուս, որը եգիպտական մի տեսակի բույսի տերեւներից հատուկ մշակմամբ պատրաստված թուղթ էր՝ նախատեսված գրության համար: Այս անունն իր հերթին ծագում է փյունիկյան Բիբլոս քաղաքից, որտեղ եւ պատրաստում էին պապիրուսը:

Հունարեն ta Biblia (տա Բիբլիա) բառն անցավ լատիներեն լեզվին եւ 5-րդ դարից սկսած՝ Biblia ձեւով տարածվեց քրիստոնեական աշխարհում: Բացի այս անվանումներից, հավասարապես գործածվում են Աստծո խոսք, Կենաց խոսք, Գիրք գրոց կամ պարզապես Գիրք անվանումները: Ընդ որում՝ մարդկանց բյուրավոր գրքերի մեջ Աստվածաշունչ Գիրք անվանելն այն խորհուրդն է կրում, որ միմիայն այս մատյանը, բառի իսկական իմաստով, գիրք կոչվելու իրավունք ունի: Գրքերի նույն իմաստն է արտահայտում Գիրք գրոցը: Նույն գոյականի եզակի եւ հոգնակի թվերով կազմված բառակապակցությունը (ինչպես Երգ երգոց, սրբությունների սրբություն) գերադրական աստիճան է ցույց տալիս, այսինքն նշանակում է Գիրք, որից բարձր, գերիվեր գիրք չկա եւ չի կարող լինել:

Սուրբ Հոգու ներշնչանքը

Սուրբ Գիրքը, ըստ Հայաստանյայց Եկեղեցու ուղղափառ վարդապետության, Աստծո խոսքն է՝ Նրա ուղերձը մարդկությանը, որը, սակայն, գրի առան Նրա իսկ կողմից ընտրված շուրջ 40 սրբազան մատենագիրներ՝ մարգարեներ, ավետարանիչներ եւ առաքյալներ: Ինչպե՞ս էր դա հնարավոր, ինչպե՞ս կարող էր գերբնական հայտնությունը հասնել մարդկությանը, երկնայինը՝ սուրբը, վերածվել մեղավոր մարդու շուրթերից ելնող խոսքի, նույնիսկ արտահայտվել գծագրական-տեսողական նշանների համակարգով՝ գրով, ինչպե՞ս կարող էր մահկանացուն գրի առնել Ամենասուրբ Աստծո խոսքը: Աստված, կամենալով Իր սուրբ կամքը հայտնել մարդկությանը, ընտրեց մարգարեների ու առաքյալների, ովքեր եւ դարձան Նրա հայտնության վկաները, Նրա խոսքերի քարոզիչներն ու մատենագիրները: Մեջբերենք Եսայի մարգարեի հոգեւոր ծառայության կանչվելու պատմությունից այն հատվածը, երբ վերջինս իր աչքերով տեսնում է Աստծո փառքը. «Վա՜յ ինձ, ես մի տառապյալ մարդ եմ, պիղծ շուրթեր ունեմ եւ պղծաշուրթ ժողովրդի մեջ եմ ապրում, բայց ահա իմ աչքերով տեսա Զորությունների Տիրոջը: Եվ ահա ինձ ներկայացավ սերովբեներից մեկը՝ ձեռքին կայծ բռնած, որ ունելիով վերցրել էր զոհասեղանից: Բերեց մոտեցրեց իմ բերանին եւ ասաց. «Ահա մոտեցրի քո շուրթերին, դա կհանի քո անօրինությունները եւ քո մեղքերը կքավի» (*Եսայի Զ 5-7*):

Այս աստվածընտրյալ հեղինակները հիմնականում հասարակ, անուս մարդիկ էին: Եվ եթե անգամ լինեին իրենց ժամանակի ամենաուսյալ անձինք, ինչպե՞ս կկարողանային շարադրել աշխարհում իր նմանօրինակը չունեցող վսեմ բարոյականության եւ խորախորհուրդ իմաստության գրքեր, որոնք ոչ միայն իրենք իրենց մեջ, այլեւ մեկը մյուսի համեմատությամբ հակասություններ եւ սխալներ չեն պարունակում, թեպետեւ գրվել են իրարից դարեր եւ նույնիսկ հազարամյակ ընկած ժամանակաշրջաններում եւ տարբեր քաղաքակրթություններում:

Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանյանը գրում է. «Այս սրբազան հեղինակներից շատերը չափավոր կարողությունների տեր մարդիկ էին, պիտի չկարողանային, եթե միայն իրենց սահմանափակ կարողություններին ապավինած լինեին, ո՛չ հստակորեն վերահասու լինել իրենց գրած պատմություններին, ավանդած վարդապետություններին, հայտնած բարոյական տեսություններին, ո՛չ էլ մանավանդ այնքան հեղինակությամբ պիտի կարողանային փոխանցել դրանք ուրիշներին»:

Աստվածային հայտնության այս ականատեսներն ու քարոզիչները գտնվում էին Սուրբ Հոգու անմիջական առաջնորդության, ներգործության ներքո, որն աստվածաբանության մեջ ներշնչանք է կոչվում: Փաստորեն ներշնչանք ասելով հասկանում ենք այն աստվածային գերբնական ներգործությունը կամ հզոր ազդեցությունը, որը գործում էր սրբազան հեղինակների մտքի վրա, բեղմնավորում գրելիքը, բարձրացնում կատարելության ամենավերին աստիճանին, զերծ պահում սխալներից, մի խոսքով՝ ղեկավարում նրանց աշխատանքների բովանդակ ընթացքը:

Ահա մի հատված մեծն Երեմիա մարգարեի մարգարեական առաքելության կանչվելու պատմությունից. «Տերը խոսքն ուղղեց ինձ եւ ասաց. «Դեռ քեզ որովայնում չստեղծած՝ Ես ընտրեցի քեզ, եւ դեռ արգանդից դուրս չեկած՝ սրբացրի քեզ ու հեթանոսների վրա մարգարե կարգեցի»: Իսկ ես ասացի. «Տե՛ր, ո՛վ Դու Տեր, ահա ես նույնիսկ խոսել չգիտեմ, քանզի մանուկ եմ»... Եվ Տերը, ձեռքն ինձ երկարելով, հպեց բերանիս ու ասաց. «Ահա իմ խոսքերը քո բերանը դրեցի» (Երեմ. Ա 4-9):

Շարունակությունը՝ էջ 6

ՄԵԾ ՀԱՅՔԻ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՐՏԱՎԱԶԴ II-Ի ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԿԵՍԻՆ

Մեծ Հայքի թագավորության գահին Ք. ծ. ա. 55 թվականին Տիգրան Մեծին հաջորդեց նրա որդին Արտավազդ II-ը: Արտավազդը իր դրամների վրա շարունակում է անվանվել «արքայից արքա», ինչը վկայում էր Մեծ Հայքի թագավորության հզորության մասին: Արտավազդը բարձր մտավոր ընդունակությունների տեր անձնավորություն էր: Պլուտարքոսի վկայությամբ Արտավազդը գրել է ողբերգություններ, ճառեր և պատմական երկեր հունարեն լեզվով: Արտավազդի նվիրվածությունը գիտությանը և արվեստին հունա-հռոմեական աշխարհի հետ մշակութային մերձեցման եզրերի վկայությունն է, սակայն հայ-հռոմեական քաղաքական հարաբերությունները իրենց վրա կրում էին Հռոմի նվաճողական քաղաքականության կնիքը:

Հայաստանի նկատմամբ թե Հռոմի և թե Պարթևստանի կողմից վարած ծավալապաշտ քաղաքականությունը շարունակվեց որոշ ընդմիջումներով: Ուստի, Արտավազդը աշխատեց Մեծ Հայքի թագավորության հզորությունը խարսխել ներքին կենտրոնաձիգ, և արտաքին հակամարտող տերությունների ուժերը իրար դեմ օգտագործելու քաղաքականության վրա: Արտավազդը, նկատի ունենալով իր երկու եղբայրների պատանդությունները դեռևս Տիգրան Մեծի ժամանակ և դրանց ծանր հետևանքները, գահի թեկնածուների ոտնձգությունները կանխելու նպատակով իր մյուս եղբայրներին և քույրերին հեռու պահեց արքունիքից: Մովսես Խորենացին այդ մասին գրել է. «Հայոց վրա թագավորում է Տիգրանի որդի Արտավազդը: Սա իր եղբայրներին և քույրերին բնակեցնում է Աղիովիտ և Առբերանի գավառներում, նրանց ժառանգություն թողնելով այդ գավառներում գտնված արքունական գյուղերը, առանձին եկամուտով և ռոճիկով, նման նրանց այն ազգականներին, որ գտնվում էին Հաշտեանքի կողմում... սահմանելով, որ նրանք չապրեն Այրարատում, թագավորի բնակության տեղում»:

Արտաքին քաղաքականություն վարելիս Արտավազդը աշխատեց խուսափել Հռոմի և Պարթևստանի հակամարտության մեջ ստիպողաբար ներքաշվելուց, իսկ հնարավորության դեպքում նրանց ուժերը օգտագործել իրար դեմ:

Հռոմում առաջին եռապետություն (Ք. ծ. ա. 59-53 թթ.) կազմած Հուլիոս Կեսարի, Մարկոս Լիկինիոս Կրասոսի և Պոմպեոսի միջև եղած մրցակցությունը կաշկանդում էր Հռոմի ուժերը Արևելքում լայնածավալ նվաճողական քաղաքականության իրականացման ուղղությամբ: Մյուս կողմից, Հուլիոս Կեսարի Արևմուտքում իրականացրած հաջող արշավանքների փառքը հանգիստ չէր տալիս Մարկոս Կրասոսին՝ Սպարտակի ապստամբության ճնշողին:

Ք. ծ. ա. 54 թ. Մարկոս Կրասոսը, մտադրվելով արշավել Պարթևստանի դեմ, մեծաթիվ բանակով եկավ Սիրիա-Ասորիք հռոմեական նահանգ: Նա լի էր ամբարտավանությամբ և գոռոզությամբ՝ մտադրվելով առաջին հերթին նվաճել Պարթևստանը: Արտավազդ II-ը կռահում էր, որ պարթևների դեմ հաղթանակ տանելուց հետո Կրասոսը, չնայած հայ-հռոմեական պայմանագրի առկայության, կձգտեր Հայաստանը ևս ենթարկել Հռոմին: Արտավազդը Հայոց դրանիկ գնդով գնաց Ասորիք և Կրասոսին առաջարկեց իր օգնությունը՝ պարթևների դեմ կայանալիք արշավանքի դեպքում տրամադրել հեծելազոր և հետևազոր, ինչպես նաև արշավանքը կատարել Հայաստանով, որտեղ հռոմեացիները կստանային անհրաժեշտ պարենը: Սակայն հռոմեական զորավարը Եդեսիայի Աբգար II թագավորի խորհրդով նախընտրեց Միջագետքի ճանապարհը, ուր հռոմեական կայազորներ էին տեղակայված: Մովսես Խորենացին իր «Հայոց պատմություն»-ում հատուկ խոսել է Աբգարյանների հայկական ծագման մասին, ինչը ապացուցվում է նաև անանուն եդեսացու հաղորդումներով:

Երբ Իրանի արքա Որոդես II-ը (Ք. ծ. ա. 57-37 թթ.) տեղեկացավ հռոմեական զորքերի արշավանքի մասին, Սուրեն զորավարին ուղարկեց Կրասոսի դեմ, իսկ ինքը պարսից զորքի մյուս մասով ներխուժեց Հայաստան, որպեսզի Արտավազդը օգնություն չուղարկեր Կրասոսին: Սակայն Արտավազդը կանխազգաց Կրասոսի արկածախնդրության հետևանքները և շտապեց ամրապնդել կապերը պարթևների հետ: Որոդեսը պատրաստ էր դաշինքի նորոգմանը: Արտաշատ գալով՝ Որոդեսը հայ-պարթևական դաշինքը ամրապնդեց Արտավազդի քրոջ հետ իր որդու՝ պարթև արքայազն Բակուրի ամուսնությամբ: Մինչ Կրասոսը, անցնելով Եփրատը, պատրաստվում էր պարթևների դեմ վճռական ճակատամարտի, Արտավազդը և Որոդեսը հարսանեկան արարողություններ էին կատարում Արտաշատում:

Կրասոսի բանակը Հյուսիսային Միջագետքում մոտեցավ Խառան քաղաքին, որտեղ Ք. ծ. ա. 53 թվականին տեղի ունեցավ վճռական ճակատամարտը: Պարթևական հեծելազորը Սուրեն զորավարի գլխավորությամբ ջախջախեց հռոմեացիներին, ուր հազարավոր գերեվարված և սպանված հռոմեացիների թվում էր նաև Կրասոսը: Նրան սպանեց պարթև էքսաթրեսը, կտրելով Կրասոսի գլուխը: Սուրեն զորավարը սուրհանդակ Սիլլակեսի միջոցով Կրասոսի գլուխն ուղարկեց Արտաշատ:

Ըստ Պլուտարքոսի՝ սուրհանդակը Կրասոսի գլուխը բերեց Արտաշատի թատրոն, ուր Եվրիպիդեսի «Բաքոսյաններ» ներկայացման ժամանակ ներկա էին Արտավազդ և Որոդես թագավորները: Սիլլակեսն այն նետում է դահլիճի մեջտեղը: Հույն դերասան Յասոնը, վերցնելով Կրասոսի գլուխը, սաստիկ հուզված արտասանում է. «Մենք բերում ենք լեռներից, տուն վերադառնալով՝ նոր սպանված եղջերուն, բախտավոր մի որս»: Եվ այս մեծ հրճվանք պատճառեց ներկաներին, իսկ երբ երգչախումբը և մենակատարը փոխնիփոխ երգեցին՝ «Ո՞վ սպանեց», «Իմն է այդ հերոսությունը», էքսաթրեսը տեղից վեր թռավ և Կրասոսի գլուխը խլեց Յասոնից՝ ի նշան այն բանի, որ այդ բառերը պատշաճ էր ինքը արտասաներ: Արտավազդը նրան պարգևատրեց, ըստ Հայաստանում ընդունված կարգի, իսկ Յասոնին մեկ տաղանդ արծաթ տվեց: «Եվ այսպես, որպես ողբերգություն ավարտվեց Կրասոսի արշավանքը»,- գրել է Պլուտարքոսը:

Քիչ անց Որոդեսի հրամանով թունավորում են Սուրեն զորավարին, որի փառքի հանդեպ պարթևական թագավորը լցված էր նախանձով՝ նրան համարելով իր գահի վտանգավոր ախոյանը:

Հռոմեական լեգեոնների խայտառակ պարտությունը ոգեշնչել էր պարթևներին, և Ք. ծ. ա. 51 թվականին նրանց զորքերը պատանի արքայազն Բակուրի (բայց իրականում Վասակ զորավարի) գլխավորությամբ ներխուժեցին Ասորիք: Ըստ Դիոն Կասիոսի, պարթևական զորքերն Անտիոք քաղաքի պաշարման ժամանակ պարտություն կրեցին հռոմեացիներից և նահանջեցին, իսկ այնուհետև պարտվեցին Անտիգոնիա քաղաքի մոտ:

Կիլիկիայի հռոմեական կուսակալ Կիկերոնի (Ցիցերոն) նամակներից իմանում ենք, որ հռոմեապարթևական այդ պատերազմի ժամանակ Հռոմը զգուշանում էր Արտավազդից: Կիկերոնը գրել է, որ հռոմեական զորքով ինքը Կիլիկիայից եկել է Կապադովկիա, որպեսզի «Հայոց թագավոր Արտավազդը... իմանա, որ Հռոմի ժողովրդի բանակը հեռու չէր իր սահմանից»: Կիկերոնի անհանգստությունը, թերևս, թելադրված էր այն հանգամանքով, որ պարթևների կողմից Ասորիքի վրա հարձակման ընթացքում հայկական զորքերը կարող էին անցնել Եփրատը և մտնել Կապադովկիա:

Հուլիոս Կեսարի դավադրաբար սպանությունից հետո Ք. ծ. ա. 44 թվականին Մարկոս Անտոնիոսը, Գայոս Օկտավիանոսը և Մարկոս Լեպիդոսը կազմեցին երկրորդ եռապետությունը Հռոմում: Երկու տարի անց Անտոնիոսը գալիս է Ասիա և տեսնելով Կիլիկիա ժամանած Եգիպտոսի թագուհի Կլեոպատրային՝ սիրահարվում է նրան: Դիոն Կասիոսի հավաստմամբ՝ Որոդեսն իր որդու՝ Բակուրի հետ պատերազմեցին Հռոմի դեմ և գրավեցին Ասորիքը, Փյունիկիան և Պաղեստինը, քանի որ Անտոնիոսը զբաղված էր իր սիրավեպով, ինչը սակայն պատերազմի նման ելքի միակ պատճառը չէր: Հռոմում հենց կարճ ժամանակով վերջացան եռապետների միջև ծագած երկպառակությունները, Մարկոս Անտոնիոսը գործի դրեց Արևելք եկած հռոմեական զորքերը Վենտիդիոս Բասոսի գլխավորությամբ: Ք. ծ. ա. 38 թվականին Բասոսը վերջնականապես ջախջախեց Բակուրի գլխավորած պարթևական զորքը, որի մեծ մասը սրի քաշվեց: Բակուրի կտրված գլուխը Բասոսի հրամանով ցուցադրվեց Ասորիքի քաղաքներում: Ասորիքի կառավարիչ Մարկոս Անտոնիոսը, նախանձելով Բասոսի համբավին, նրան զրկեց իշխանությունից:

Պարթևստանում քաղաքական խառնաշփոթ էր տիրում և այդ պայմաններում Որոդեսը գահը զիջեց իր մյուս որդուն՝ Հրահատ IV-ին (Ք. ծ. ա. 38-2 թթ.), որն իր գահի անվտանգությունը ապահովելու համար կոտորեց իր եղբայրներին, ինչպես նաև սպանեց հորը:

Դրան հակառակ, Արտավազդ թագավորը գահի թեկնածուներին չեզոքացնելու խնդիրը լուծել էր քաղաքակիրթ ճանապարհով՝ իր եղբայրներին և քույրերին բնակեցնելով Վասպուրական աշխարհի Աղիովիտ և Առբերանի գավառներում Վանա լճի մոտ:

Էդուարդ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ԱՍՏՎԱԾԱՇՈՒՆՉ ՄԱՏՅԱՆԸ

Սկիզբը էջ 5

Սուրբ Հոգին միշտ նրանց սրբազան հեղինակների հետ էր՝ ներքուստ խոսելով ու գրել տալով, իբրև Վարդապետ՝ Իր աշակերտներին սովորեցնելով գրել: Հիշենք Քրիստոսի խոսքն Իր առաքյալներին. «Իսկ Մխիթարիչը՝ Սուրբ Հոգին, Ում Հայրը կուղարկի Իմ անունով, Նա ձեզ ամեն բան կուսուցանի և ձեզ կհիշեցնի այն ամենը, ինչ Ես ասացի ձեզ» (Հովհ. ԺԴ 26): Այսինքն՝ առաքյալները հիշողությամբ չէ, որ շարադրեցին իրենց գրվածքները, այլ Սուրբ Հոգու ներշնչանքով:

Պետրոս առաքյալը վկայում է. «Մարգարեությունը ոչ թե լոկ մարդկանց կամքի տրվեց երբևէ, այլ Սուրբ Հոգուց մղված է, որ խոսեցին Աստծո սուրբ մարդիկ» (Բ Պետ. Ա 21):

Ի դեպ Եկեղեցու հայրերն ու վարդապետները ներշնչանքով գրելը կոչում են Սուրբ Հոգով գրել, և իրենք էլ նույն հոգով են շարադրել իրենց հոգեշահ գրվածքները:

Սուրբ Հոգին, զորացնելով սրբազան հեղինակների հոգեկան ու մտավոր կարողությունները, այդուհանդերձ բնավ չէր ճնշում մարդկային բնատուր ընդունակությունները, չէր ոչնչացնում նրանց անհատականությունը, բնավորությունն ու հակումները: Հայտնությունը շարադրելիս մարգարեներն ու առաքյալները պահպանում էին իրենց ինքնագիտակցությունը և ինքնությունը: Այս հանգամանքով են բացատրվում սրբազան գրքերի բովանդակության և հատկապես դրանց շարադրանքի ոճի, լեզվի, պատկերների, արտահայտությունների զգալի տարբերությունները՝ կախված հեղինակի հոգեկան խառնվածքից:

Այսպես Պողոս առաքյալի թղթերում ի հայտ է գալիս նրա բուռն բնավորությունը, իսկ Հովհաննես ավետարանչի գրվածքներում՝ նրա քաղցր հոգին: Դանիել մարգարեն պետական այր էր և խոսում էր ինչպես պետական այր:

Շարունակելի

Գրիգոր ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

ԱՆՀԱՏԻ ԵՎ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ

Այսօր Հայաստանում գործում է «Անհատի և ընտանիքի պաշտպանության միավորումը», որն արդեն քիչ թե շատ հայտնի է իր ծավալած գործունեությամբ:

Այս միավորման աշխատակիցներից էլ փորձեցինք ստանալ մեր ընթերցողներին հուզող որոշ հարցերի պատասխանները:

1988-ի երկրաշարժից ի վեր, բարեգործության անվան տակ, Հայաստան ներխուժեցին կրոնական բազմաթիվ կազմակերպություններ, որոնցից շատերի մասին մինչ այդ անգամ չէինք լսել: Հայ ժողովրդին երկրաշարժի հասցրած ծանր վերքն ու վիշտը վերջիններիս մեծ մասն ընկալեց որպես հոգիներ որսալու և ազդեցության գոտիներ ստեղծելու իդեալական պայման:

Սա առիթ հանդիսացավ «Անհատի և ընտանիքի պաշտպանության միավորման» համար ուսումնասիրելու ՀՀ-ում գործող կրոնական կազմակերպությունների ծագումն ու գործունեությունը: Ուսումնասիրության արդյունքում պարզվեց, որ պատկերը ոչ միայն անմխիթար է, այլև խիստ անհանգստացնող: Հետաքրքրության առարկա էր նաև այն հանգամանքը, թե նման բնութագիր ունեցող կազմակերպությունները (որոնց մեծ մասը ձևավորվել է ԱՄՆ-ում), տասնամյակներ շարունակ գործելով Եվրոպայում, արդյո՞ք իրենց վրա չեն հրավիրել հասարակական ու պետական կազմակերպությունների ուշադրությունը: Հետագա ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ եվրոպական առաջադեմ պետություններում վաղուց ի վեր գործում են աղանդների դեմ պայքարող և նրանց զոհերին աջակցող հասարակական կազմակերպություններ: Ավելին, վերջիններիս գործունեության արդյունքները, ինչպես նաև նրանց դեմ ուղղված աղմկալից դատավարությունները հիմք են հանդիսացել, որ եվրոպական մի շարք երկրներում ստեղծվեն աղանդների գործունեությունն ու դրանց վտանգավոր հետևանքներն ուսումնասիրող կառավարական հանձնաժողովներ: Խնդիրն անգամ Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Բելգիայի խորհրդարանների օրակարգի հարց է դարձել, քննարկվել Եվրոպայի խորհրդարանական ասամբլեայում:

Աղանդներն իրենց քայքայիչ գործունեությունն իրականացնում են մեծ հաջողությամբ, որին նպաստում է երկու հիմնական գործոն. հասարակությունն անիրազեկ է իր իրավունքներից, դրանցից օգտվելու ձևերից և արդի կրոնական ոլորտում տիրող խառնաշփոթություններից, իսկ այդ իրավունքների պաշտպանության պետական մեխանիզմները լիարժեք չեն գործում մանավանդ Հայաստանում: Իրավիճակի մասին կազմած առաջին իսկ պատկերացումները դրդեցին նախ և առաջ հրատապ կարգով այդ մասին իրազեկել իշխանություններին, պետական և հասարակական գործիչներին: Հենց այս գործունեության ընթացքում էլ ձևավորվեց հասարակական կազմակերպություն ստեղծելու գաղափարը, և ստեղծվեց «Անհատի և ընտանիքի պաշտպանության միավորումը», որը որպես այդպիսին դեռևս միակն է Հայաստանում:

«Անհատի և ընտանիքի պաշտպանության միավորումը» հասարակական կազմակերպություն է՝ ստեղծված 2001 թվականի աշնանը: Իր գործունեության համեմատաբար կարճ ժամանակահատվածում կազմակերպությունը հրատարակել է աղանդների ուսումնասիրության թվով հինգ տեղեկագիր «Զգուշացիր աղանդից» խորագրով. «Ինքնապաշտպանության մարտավարություն. Տասը ստուգիչ հարց», «Եհովայի վկաները», «Սայենթոլոգիայի եկեղեցին», «Հիսուս Քրիստոսի վերջին օրերի սրբերի եկեղեցին կամ մորմոնները» և «Կյանքի խոսքը կամ խարիզմատներ»:

Շարունակությունը էջ 8

ՆԿԱՐԻՉ ՎՈԼՈԴՅԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԸ

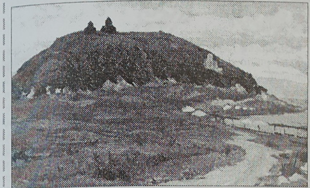

Վոլոդյա Հովհաննիսյանի՝ որպես գեղանկարչի արարման ուղին ու ստեղծագործական ժառանգությունը միանգամայն հարիր են ժամանակի ոգուն: Նրա ողջ ստեղծագործական թեմատիկայում՝ լինի կոմպոզիցիա, բնանկար թե նատյուրմորտ, պատկերված են այն ամենը, ինչը մեզ շրջապատում է: Թե պատկերված տեսարժան վայրերում ու պատմական կառույցներում, եկեղեցիներում ու հուշարձաններում, թե դիմանկարներում ու նատյուրմորտներում, անգամ անիմալիստական ժանրի գործերում նկարիչը ներդրել է իր ներաշխարհի մասնիկը՝ տոգորված այժմեական թարմ եւ իհարկե հուզական շնչով: Նրա ստեղծագործությունները գեղագիտական հաճույք են պատճառում դիտողին, առինքնող են իրենց բնականությամբ:

Նրանցում արտացոլված են կյանքի հոգեւորն ըմբռնելու եւ վերարտադրելու ձգտումը, հայրենի բնության զգացողությունը, գեղեցիկի բարոյական կերտվածքը, ներքին ապրումների ընկալումն ու այն հոգեկան անդորրը, որոնք հարազատ ու տիպական են գեղանկարիչ Վոլոդյա Հովհաննիսյանի ստեղծագործական մտածողության համար: Նկարիչն իր յուրաքանչյուր նոր գործում մեծ տեղ է հատկացրել հոգեւորի դրսեւորմանը, որում մեծ դեր է խաղացել ծննդավայրը՝ Էջմիածինը, իր ընտանիքի սերտ կապը Մայր Աթոռի հետ, ուր երկար տարիներ ծառայել է պապը՝ Դարմոյի Հովհաննեսը (վերջինս ընկերացել է Կոմիտաս վարդապետին, որն էլ 1910 թ.՝ Պոլիս մեկնելուց առաջ, նրան է նվիրել իր անձնական իրերից եւ հագուստներից):

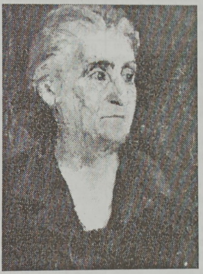

Նկարչի մանկությունն ու պատանեկությունը անցել են (ծնվել է 1940 թ.) Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիների ծանր տպավորությունների մթնոլորտում: Հայրը՝ Համբարձումը, տանը թողնելով մեծահասակ ծնողներին, քրոջը, կնոջը, երեք երեխաներին, եղբայրների հետ մեկնում է ռազմաճակատ՝ պաշտպանելու հայրենիքը: Նախքան կռվի դաշտ մեկնելը եղբայրները երդվեցին. «Ով վերադառնա, նա էլ իր վրա վերցնի փոքրիկների խնամակալությունը»:

Եղբայրներից միայն մեկը՝ ավագը, տուն վերադարձավ: Եվ ահա 1947 թ. ստանձնելով Թերլեմեզյանի անվան գեղարվեստի ուսումնարանի տնօրենի պաշտոնը՝ Գեւորգ Հովհաննիսյանը հաստատվեց Երեւանում եւ իր խնամակալության տակ վերցրեց եղբոր որբացած զավակներին:

Երկար տարիներ ապրելով ուսումնարանի շենքում՝ Վոլոդյան մոտիկից շփվում էր ճանաչված նկարիչներ Գրիգոր Աղասյանի, Արա Սարգսյանի, Արա Հարությունյանի, Անատոլի Պապյանի, Մկրտիչ Քամալյանի, Սուրեն Սաֆարյանի եւ այլոց հետ, որոնք էլ նպաստեցին պատանու աշխարհայացքի ձեւավորմանը եւ մասնագիտության ընտրությանը: Նկարչության հանդեպ ունենալով մեծ սեր ու հետաքրքրություն՝ նա ընդունվեց Թերլեմեզյանի անվան ուսումնարան: Իր հենց «Սար ենք բարձրանում» դիպլոմային աշխատանքով էլ արժանացավ բարձր գնահատականի: Այստեղից էլ հետեւեց նրա մեծ ցանկությունը՝ մասնագիտական կարողությունները կատարելագործելու եւ գիտելիքները հարստացնելու համար ընդունվել Երեւանի Գեղարվեստի ինստիտուտի գեղանկարչական բաժինը:

Եվ ահա ինստիտուտում ուսանողական տարիներից սկսած եւ հետագա տարիներին վաստակ ու կոչում ձեռք բերած նկարիչը (1972 թ. Նկարիչների միության անդամ, երկար տարիների մանկավարժական աշխատանք Թերլեմեզյանի անվան ուսումնարանում) բազմիցս մասնակցել է հանրապետական ու համամիութենական ցուցահանդեսների: Նրա նկարները տեղ են գտել նաեւ մասնավոր հավաքածուներում՝ հայրենիքում եւ հայրենիքից դուրս:

Դժբախտաբար, ինը տարեկան հասակում վթարի ենթարկվելու հետեւանքով նա հետագայում զրկվեց ոտքից: Սակայն անկողնուն գամված նկարիչն այսօր էլ անդադրում ստեղծագործում է՝ հավատքով, քրիստոնյային բնորոշ լավատեսությամբ ու տոկունությամբ ստեղծելով հրաշալի գործեր: Սեփական ստեղծագործական աշխատանքից զատ, նա ապրում է նաեւ այլոց, այլ կերպ ասած՝ իր հետնորդների, հաջողություններով: Նրա ստեղծած պարզ, բնական ու գեղեցիկ արվեստի շարունակողներն այսօր իր բազմաշնորհ ուսանողներն են, իր դուստրը՝ Արմենուհին եւ որդին՝ Համբարձումը: Այսօր նկարչի ընտանիքում ստեղծագործական մտահղացումներով լի մթնոլորտ է, արվեստի ոգեղեն աշխարհ:

ԵԼԵՆԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ԳՈՒԳԱՐԱՑ ԹԵՄՈՒՄ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆ ԱԽԹԱԼԱՅԻ ՍԲ. ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ ՎԱՆՔԸ

Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցին ու հայ քրիստոնյաներս Սբ. Աստվածածնին մշտապես երկրպագություն ենք մատուցել՝ առիթ ունենալով Սբ. Կույսին նվիրված տոները:

Սբ. Կույսի ծննդյան տոնին այս տարի եւս բազմամարդ էր Ախթալայի վանքը: Հարյուրավոր ուխտավորներ՝ մատաղացուներով, երգ ու խաղով դիմում էին դեպի Սբ. Տիրամոր տաճարը:

Սեպտեմբերի 21-ը՝ հին տոմարով Սբ. Կույսի ծննդյան տոնի օրը, Ախթալայի վանքի ուխտի օրն է: Այս առիթով սովորաբար ուխտավորներն սկսում են հավաքվել վանքում դեռեւս նախորդ օրվա երեկոյից: Նրանց հիմնական մասը վրացահայեր ու նախկին ախթալացիներ են: Իսկ հաջորդ՝ բուն ուխտի օրը, արդեն խիստ աշխուժանում է վանքի բակը ուխտավորների եռուզեռով: Մեծ ու փոքրով, ընտանիքներով, դպրոցականներով՝ հույսը, սպասելիքը, ապրումը սրտներում, դեպի Սբ. Աստվածամոր եկեղեցի են գալիս, իրենց մոմը վառում ու աղոթում՝ երկար-երկար: Հիշատակելի է, որ անհավատության տասնամյակների ընթացքում չի մոռացվել այս նվիրական օրը, եւ Տիրամոր քաղցր կանչով վերստին նորոգվել էր նրանց ուխտը՝ որպես ընդունելի ընծա: Այդ վերազարթոնքի մեջ իրենց մեծ ներդրումն ունեն Ախթալայի քաղաքապետ Սուրեն Թամազյանն ու մշակույթի մի քանի գործիչներ՝ Գուգարաց թեմի առաջնորդի աջակցությամբ:

Ինչպես դարեր շարունակ, այնպես եւ այսօր, աղոթում է հայ ուխտավորը, աղոթում, որ Սուրբ Աստվածածինը բարեխոս լինի նաեւ մեր երկրի շենացման ու անկախության պահպանման համար, քանզի սեպտեմբերի 21-ը մեր հայրենի պետության անկախության տոնն է նաեւ:

Ախթալայի վանքը գտնվում է Ալավերդու շրջանի համանուն քաղաքում՝ բարձունքի վրա, որի երեք կողմում խոր ձորեր են, եւ այն մատչելի է միայն հյուսիսային կողմից: Լալվարի անտառապատ լանջը, որը հարուստ է պղնձով եւ թանկարժեք այլ մետաղներով, զարդարված է նաեւ այս հոյակապ, գեղաշքնաղ, ճարտարվեստ ու աննման վանքով, որ կրում է «Մարիամ-Անայի վանք» անվանումը, որ ժողովուրդը հնչյունափոխված ձեւով կոչում է Մերամանի: Վանքի մասին տեղեկությունները շատ չեն, սակայն եղածը բավարար է ամբողջական կարծիք կազմելու համար: Ախթալայի պղնձահանքում 5-րդ դարից կանգնած է եղել մի եկեղեցի, որի մոտ հետագայում ավելացել են կից շինություններ ու այլ եկեղեցիներ: 7-րդ դարում՝ պարսիկների դեմ տարած արշավանքից հետո, Հերակլ կայսրն այնտեղ մի քանի նորոգություններ է կատարում, որից հետո, ինչպես վկայում է Կիրակոս Գանձակեցին, «վախճանեցաւ եւ Իւանէ, եղբայրն Զաքարէի եւ թաղեցաւ ի Պղնձահանքն, ի դուռն եկեղեցւոյն՝ զոր շինեաց ինքն, առեալ ի հայոց վրացի վանս արար»:

Այդ վանքում է պահվելիս եղել Իվանեի՝ Վասակ իշխանից ստացած Սուրբ Նշանը, որն էլ 1216 թ. վերադարձվում է Նորավանքին: Վարդան Բարձրբերդցին եւ Կիրակոս Գանձակեցին դարձյալ հիշատակում են այս վանքը, երբ խոսում են 1250 թ. Իվանեի որդի Ավագի մահվան ու թաղման վայրի մասին: եկեղեցուն կից՝ հարավային մասում գտնվող առանձին խորան-մատուռում, թաղված են Իվանեն եւ իր Ավագ որդին:

Ինչպես վերը նշեցինք, Ախթալայի վանքի գլխավոր՝ Սբ. Աստվածածին եկեղեցին 5-րդ դարի կառույց է: Այն ժամանակին հայերից վերցնելով՝ Իվանե ամիրսպասալարը՝ Զաքարեի եղբայրը, վերածել է եւ դարձրել վրացադավան: Սա կատարվել է այն պատճառով, որ Իվանեի զորքում ծառայող հայերը, որոնք դարձել էին վրացադավան, աղոթելու տեղ ունենային: Եվ սա միանգամայն հասկանալի է, քանզի հայ ժողովուրդը սելջուկների տիրապետությունից դուրս գալու համար դիմում էր հետզհետե զորացող վրացական թագավորության սատարումին՝ մնալով սակայն ամենաբարձր պաշտոններում. հայ ժողովուրդը մեծ թվով մարտիկներ ուներ վրաց զորքում, որոնց շնորհիվ էլ ազատագրում էին շատ ու շատ հողեր՝ այնտեղ իշխաններ կարգելով հայերին: Դա վրաց Թամարա թագուհու օրոք էր (1178-1212 թթ.): Ինչպես հայտնի է, Զաքարեն Առաքելական եկեղեցու հետեւորդ էր, իսկ Իվանեն, սիրաշահելով թագուհուն, դառնում է քաղկեդոնադավան եւ իրեն տրված տարածքի ամենանշանավոր վանքն էլ վերածում է՝ այնտեղ հաստատելով նաեւ եպիսկոպոսություն՝ առաջնորդության կարգավիճակով:

Սբ. Աստվածածին եկեղեցին իր հրաշալի կերտվածքով, մանրաքանդակ ու նրբահյուս բարավորներով ու դեկորատիվ զարդաքանդակներով հիացմունք է պատճառում: Անկախ միջամտություններից՝ վանքն այնուամենայնիվ պահպանել է իր բուն հայկականությունը, ճարտարապետական ոճն ու ձեւը: Մայր եկեղեցու աջակողմյան խորանում պահպանված է ոմն Մեսրոպ քահանայի տապանաքարը՝ փորագրված երկաթագիր հին հայերենով: եկեղեցու սրահում ու գավթում են գտնվում այդ տեղի կալվածատեր Իվանե Մելիքովների գերեզմանները:

Ախթալա հին գյուղաքաղաքն այժմյան քաղաքից փոքր-ինչ հեռու է գտնվում՝ Լալվարի փեշին, ավերակ վիճակում, որի մասնույցներում ու մանավանդ վանքի շրջակայքում կան խոնարհված ու կանգուն եկեղեցիներ ու մատուռներ, խաչքարեր՝ հայերեն արձանագրություններով (ենթադրելի է՝ ավելի վաղ թվագրությամբ): Կան վրացական իշխանության օրոք շինվածքներ, որոնք կրում են նաեւ վրացերեն արձանագրություններ: Մեր հարեւանները ձեռնպահ չեն մնացել «շինարար» կնիքը դրոշմելու մեր տարածքում, մանավանդ՝ վանքի առաջնորդանիստ վիճակի մեջ գտնվելու շրջանում:

Մինչ մեր օրերը վանքի գլխով շատ փոթորիկներ են անցել: Չկան հիշատակություններ, թե երբ է կործանվել եկեղեցու գմբեթը: Միայն պարզ է, որ 20-րդ դարի սկզբին այն արդեն խոնարհված է եղել: Մինչ խորհրդայնացումն այստեղ ծառայել են հայազգի բազմաթիվ վարդապետներ ու քահանաներ՝ մեկընդմեջ փոխարինելով միմյանց: Թեպետ որոշ ժամանակ դեպքերի բերումով զրկվել ենք իրավունքից ու տարածքից, բայց հիմնականում այստեղ իշխողը եղել է հայի աղոթքը: Եվ այսօր էլ, ինչպես միշտ, այստեղ էր իր ուխտը նորոգում մեր աստվածասեր ու երկյուղած ժողովուրդը: Քանզի Ախթալայի Սբ. Աստվածածնի տոնը հայ քրիստոնյային հոգեհարազատ ուխտի օր է:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆ ՂՈՒՐՍԱԼՈՒ՝ ՍԲ. ԳԵՎՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ուխտագնացությունը հոգեւոր դաստիարակման լավագույն միջոցներից է, դեպի հոգեւոր վերածնունդ տանող ճանապարհ: Այդ իսկ պատճառով բարի ավանդույթ է դարձել Գուգարաց թեմի սրբավայրեր եւ եկեղեցիներ ուխտի մեկնելն ու «ի խորոց սրտի խոսք ընդ Աստուծոյ» ուղղելը:

Գուգարաց թեմի առաջնորդ գերաշնորհ տեր Սեպուհ եպս. Չուլջյանի օրհնությամբ եւ Քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնի նախաձեռնությամբ՝ սեպտեմբերի 28-ին՝ Սբ. Գեւորգ զորավարի հիշատակության տոնին, կազմակերպվեց ուխտագնացություն դեպի Ղուրսալու՝ Սբ. Գեւորգ եկեղեցի: Սբ. Գեւորգ եկեղեցում իրենց աղոթքն առ Աստված հղելու եւ սրբի բարեխոսությունը հայցելու էին եկել Գուգարաց թեմի եկեղեցասեր երիտասարդաց միության 50 անդամ, ՔԴԿ-ի ուսուցիչներ: Սբ. Գեւորգ եկեղեցում ուխտավորներին միացան գյուղապետը, դպրոցի տնօրենը, դպրոցականներ, հավատացյալներ, որոնք միասնաբար աղոթակից եղան տեր Վահան քհն. Ազարյանի մատուցած Սբ. Պատարագին: Ուխտին իրենց մասնակցությունն էին բերել թեմակալ առաջնորդը, Սպիտակի տարածաշրջանի հոգեւոր հովիվ տեր Ավետիք աբղ. Սողոմոնյանը, Լոռու մարզպետի խորհրդական Էդիկ Հովսեփյանը, այլ հյուրեր:

Շարունակությունը էջ 8

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Թերթի նախորդ համարում տեղ է գտել վրիպում. «Հոգեհանգստյան արարողություն Վազգեն Ա Հայրապետի շիրիմի առջեւ» տեղեկատվության մեջ հունիս ամսվա փոխարեն պետք է լիներ հոկտեմբեր:

ԼՈՒՐԵՐ ՎԻՐԱՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՑ

ԽԱՉԳՅՈՒՂՈՒՄ (ԾԱԼԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆ) ՎԵՐԱԲԱՑՎԵՑ Ս. ԳԵՎՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Մեծ տոնախմբություն էր հեռավոր Ծալկայի շրջանի հայկական 13 գյուղերից մեկում՝ Խաչգյուղում: Հակառակ քաղաքական օրավուր շիկացող իրավիճակին, սոցիալ-տնտեսական անբարենպաստ պայմաններին, ինչպես նաեւ անցանկալի արտագաղթին, այնուամենայնիվ, խաչգյուղցին ուրախանալու առիթ գտել էր, այն է՝ պապերից իրեն ավանդված հավատքի վերանորոգումը, վերահաստատումն ու վերակենդանավորումը, ինչի վառ վկայությունն էր հոկտեմբերի 6-ին վերաբացված գյուղի Ս. Գեւորգ գեղատես եկեղեցին:

Զարմանալի բնավորություն ունի այս տարածաշրջանի հայը: Ամեն մի դժվարություն հաղթահարելով, դիմագրավելով 70 տարիների աստվածմերժության գաղափարախոսությանը՝ ցայսօր հարազատ զավակի նման փայփայել եւ կանգուն ու անվնաս մեր օրերն է հասցրել սեփական աղոթատունը, թեեւ ոչ աղոթք է անգիր հիշում, ոչ էլ եկեղեցական ավանդույթ ու սովորույթ է մտապահել: Ինչ էլ գիտի, կիսատ-պռատ ծիսական արարողակարգեր են, որոնց շնորհիվ, սակայն, մշտապես վառ է պահել հայկական իր օջախը, նորածին մանկանը շնորհել հայեցի դաստիարակվելու հնարավորություն:

ՄԻ ՓՈՔՐԻԿ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Խաչգյուղը գտնվում է Վերին Ծալկայի հյուսիսային մասում՝ Թրիալեթի լեռնաշղթայի հարավային լանջի ստորոտում: Իր գեղեցիկ դիրքով հրապուրել եւ այդ վայրն է բերել շատ ու շատ վերաբնակների: Դեռեւս հնում այստեղ եղել է բնակավայր, ինչի մասին հաստատում են հնագիտական պեղումները: Սակայն ներկայիս գյուղը հիմնադրվել է 1837-1848 թթ. ընթացքում, թեեւ դրանից առաջ եւս հայեր ապրել են այստեղ: Այդ մասին է վկայում գյուղի հինավուրց Ս. Գեւորգ եկեղեցին, որ Հուշարձանների պահպանության կոմիտեի կողմից հաշվառվել է եւ համարվել 12-13-րդ դարերի կառույց: Խաչգյուղի բնակիչները հիմնականում եկել են հարեւան Աշկալայից: Աշկալայից են տեղափոխվել Մանասյանները, Մազմանյանները, Մարկոսյանները, Քլոյանների, Տեր-Բալյանների մի մասը: Հետագայում գյուղը համալրվել է այլ տեղերից վերագաղթածներով:

Գյուղի հյուսիսային կողմի բարձրադիր մասում է համեստորեն ծվարել հինավուրց մատուռը՝ Ս. Կարապետը, որ ունի իր ուխտի օրը: Այն տոնախմբվում է գարնան գալու հետ մեկտեղ: Եվ կենդանանում է Ս. Կարապետ մատուռը, որտեղ ի կատար ածի մեծաթիվ հավատացյալների նվիրական երազանքը, իղձն ու փափագը:

Ուր եւ բնակություն են հաստատել մեր հայրենակիցները, պապերից ավանդված սովորության համաձայն, առաջինն սկսել են սեփական աղոթատան կառուցումը: Տեղի Ս. Գեւորգ եկեղեցին ասվածի վառ վկայությունն է: Այն սկզբում փայտածածկ է եղել, հետո մի քանի անգամ վերանորոգվել է, փոխվել է տանիքը: Բայց անհավատության 70 տարիներին այս եկեղեցին եւս վերածվել էր պահեստի: Եվ միայն 2002 թ. գյուղացիների ջանքերով մաքրվեց կուտակված աղբից ու անպիտան իրերից: Իսկ ծնունդով խաչգյուղցի ռուսաստանաբնակ Խորեն Բուլուդյանի հովանավորությամբ ու ֆինանսական աջակցությամբ վերանորոգվեց եւ ստացավ նախկին տեսքը՝ դառնալով ավելի գեղեցիկ ու գողտրիկ:

Եկեղեցու վերջին քահանայի՝ տեր Խորենի ծոռն է բարերարը, որ ի պատիվ եւ ի հիշատակ նրա՝ կրում է Խորեն անունը: Ինչպես ինքն է ասում, հենց քահանա պապի բարի անունը վառ պահելու համար էլ որոշեց կրկին կյանքի կոչել հարազատ գյուղի այնքան սիրելի եկեղեցին, ուր դարձյալ կլսվի մկրտվող մանկան ճիչը, կհնչի նորապսակների՝ «Տեր եմ» խոստովանությունը:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ. ԴՌՆԲԱՑԵՔ

Հոկտեմբերի 5-ին, Վիրահայոց թեմի նորանշանակ առաջնորդական տեղապահ հոգեշնորհ Տ. Վազգեն վրդ. Միրզախանյանի բարձր կարգադրությամբ, Ծալկա մեկնեց Սամցխե-Ջավախքի ընդհանուր առաջնորդական փոխանորդ հոգեշնորհ Տ. Բաբկեն աբղ. Սալբիյանի գլխավորած պատվիրակությունը Ծալկայի տարածաշրջանի Խաչգյուղում կատարելու դռնբացեքի կարգը: Խմբի հետ էր նաեւ Ախալքալաքի Ս. Խաչ առաջնորդանիստ եկեղեցու հոգեւոր հովիվ Տ. Սամվել քհն. Թորոսյանը:

Հոկտեմբերի 6-ի վաղ առավոտյան Ս. Գեւորգ եկեղեցու տարածքը մարդաշատ էր: Այստեղ էին հավաքվել ոչ միայն տեղաբնակները, այլեւ մեծաթիվ հավատացյալներ հայկական մյուս գյուղերից, քանզի հայկական ցանկացած գյուղում կատարվող տոնախմբություն համարվում է նաեւ մյուսներինը:

Հանդիսակարգն սկսվեց առավոտյան ժամերգությամբ: Այնուհետեւ Տ. Բաբկեն աբղ. Սալբիյանի հանդիսապետությամբ ու ձեռամբ կատարվեց դռնբացեքի արարողություն, որին մասնակցում էին Տ. Սամվել քհն. Թորոսյանը, ինչպես նաեւ Ծալկայի տարածաշրջանի հայկական 13 գյուղերի միակ հոգեւոր սպասավոր Սանասար սրկ. Ղուլիկյանը:

Թափոր կազմած եւ «Ուրախ լեր» շարականի երգեցողությամբ հոգեւորականաց դասը, հավատացյալների ուղեկցությամբ, առաջնորդվեց դեպի եկեղեցու դուռը: Հենց մուտքի մոտ դրսի կողմից, համաձայն «Մաշտոց» ծիսարանի, ընթերցվեցին սուրբգրային հատվածներ եւ համապատասխան սաղմոսներ:

Ապա հնչեց «Բաց մեզ, Տէր» հոգեզմայլ շարականը, եւ համապատասխան հարց ու պատասխանից հետո հանդիսավորաբար բացվեցին 1924 թվականից առ այսօր փակված եկեղեցու դռները՝ գրկաբաց ներս հրավիրելով ներկաներին: Աղոթատան ներսում եւս, հայր սուրբի գլխավորությամբ, շարունակվեցին սուրբգրային ընթերցվածները, սաղմոսասացությունն ու շարականների երգեցողությունը:

Ուրախառիթ հանդիսության ավարտից հետո ներկաներին շնորհավորանքի ու բարեմաղթանքի խոսքեր հղեց Սամցխե-Ջավախքի առաջնորդական փոխանորդ հոգեշնորհ Տ. Բաբկեն աբեղա Սալբիյանը՝ ցանկանալով, որ հավատացյալներով մշտապես լեփ-լեցուն լինի Ս. Գեւորգ եկեղեցին, առավել ամուր ընտանիքներ կազմվեն, եւ մանկական ձայներից զրնգան կամարները:

Հատուկ գնահատանքի խոսք ուղղելով բարերար Խորեն Բուլուդյանին՝ նշեց, որ թեեւ նա աշխատում է հեռավոր Լեռնային Ալթայում, սակայն չի մոռացել հայրենի գյուղը, համագյուղացիներին, նրանց առօրյա հոգս ու ցավը եւ մշտապես պատեհ առիթը բաց չի թողնում նրանց սատարելու համար:

Հավարտ խոսքի՝ հայր սուրբը նվերներ հանձնեց բարերարին անձամբ իր եւ Վիրահայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ հայր Վազգենի կողմից:

Եկեղեցու վերաբացման հանդիսավոր արարողակարգին ներկա էին նահանգային, շրջանային եւ տեղական իշխանությունների ներկայացուցիչներ, պետական այրեր, մեծաթիվ հյուրեր Հայաստանից եւ մայրաքաղաք Թբիլիսիից:

Հատուկ հրավիրյալների թվում էին նահանգապետ Լեւան Մամալաձեն եւ շրջանային վարչության նախագահ Էլդար Խրիստիանին, ովքեր իրենց սրտի խոսքը հղեցին գյուղաբնակչությանը՝ առանձնակի շեշտելով, որ հայ եւ վրաց ժողովուրդների բարեկամությունը դարաբույր է ու դարահեւք:

Դռնբացեքի արարողությունից հետո նորաբաց եկեղեցում կատարվեց անդրանիկ սուրբ մկրտությունը: Մկրտվեցին եւ Աստծու որդեգիրները դարձան բարերարի երեք երեխաները եւ մեծաթիվ խաչգյուղցիներ:

Կատարվեց նաեւ մատաղօրհնություն:

Հոգեւոր արարողակարգից հետո, սակայն, հանդիսությունը չավարտվեց: Այն իր շարունակությունը գտավ գյուղի հարսանյաց սրահում: Բարերարի կողմից բացված սիրո ճաշի առատ սեղանների շուրջ մինչ ուշ գիշեր շարունակվեցին ուրախ երգն ու պարը՝ օրը վերածելով իսկական ժողովրդական տոնախմբության:

Մարիամ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ԱՆՀԱՏԻ ԵՎ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ

Սկիզբը՝ էջ 6

Օգտվելով խղճի ու դավանանքի ազատությունից՝ կրոնական բազմաթիվ կազմակերպություններ իրենց գործունեության ընթացքում ամեն քայլափոխի ոտնահարում են իրենց հայրենի կրոնը դավանող կամ ընդհանրապես ոչ մի կրոն չդավանող անհատների իրավունքներն ու ազատությունները: Այսինքն՝ տեղի է ունենում հասարակական կարգի, հասարակության առողջության ու բարոյականության սահմանադրական նորմերի ոտնահարում: Այսպիսով՝ նման խմբերի ու կեղծ իրավապաշտների համար խնդրո առարկա է դառնում եւ արժեքավորվում է ոչ թե մարդ էակը, այլ նրան վերագրվող իրավունքների ու ազատությունների հնարամիտ շահարկումն ու շահառությունը: Ելնելով սրանից՝ «Անհատի եւ ընտանիքի պաշտպանության միավորումն» իր համար խնդիր դրեց ուշադրություն հրավիրել այս հարցի վրա եւ պաշտպանել անտեսված իրավունքներն ու ազատությունները:

«Անհատի եւ ընտանիքի պաշտպանության միավորումն» իր հեռանկարն է համարում հասնել հասարակության մի այնպիսի վիճակի, երբ նրա անդամները կլինեն հոգեւոր տեսակետից հրազեկ եւ ընտրություն կատարելիս սկզբունքորեն ազատ (զերծ կողմնակի ճնշող ցանկացած միջամտությունից), սեփական իրավունքներին գիտակ եւ ունակ դրանք պաշտպանելու: Այս հեռանկարին հասնելու համար միավորումը որդեգրել է հետեւյալ նպատակը. աղանդավորական կազմակերպությունների ազդեցության տակ ընկած քաղաքացիների իրավունքների պաշտպանությունը, բնականոն կյանքի վերականգնմանը նպաստելը, ազգային-հոգեւոր արժեքների պաշտպանությունը:

Այս նպատակից ելնելով՝ կազմակերպությունն իր առջեւ դնում է մի շարք կարեւոր խնդիրներ: Դրանք են.

ա. Ստանձնել վտանգավոր աղանդավորական կազմակերպությունների հակօրինական գործունեության հետեւանքով տուժած երեխաների, անհատների ու ընտանիքների իրավունքների պաշտպանությունը կամ առնվազն նպաստել դրան:

բ. Կարեւորելով ոչ միայն տուժած անձանց իրավունքների պաշտպանությունը, այլեւ աղանդից դուրս եկած անձանց հոգեկան ցնցումներից ու խանգարումներից ձերբազատվելու եւ բնականոն կյանքին վերադառնալու գործը՝ ստեղծել վերականգնողական կենտրոններ:

գ. Ընտրության ազատությունն ապահովելու նպատակով հանրությանը մատուցել անկողմնակալ տեղեկություն աղանդավորական կազմակերպությունների վտանգավոր գործունեության մասին (տեղեկատվական հանրամատչելի ձեռնարկների հրատարակում, սեմինարների ու խորհրդաժողովների կազմակերպում):

դ. Իր գործունեության ընթացքում նախատեսում է.

- *համագործակցել համապատասխան մասնագետների հետ՝ նպաստելով այս ոլորտի աշխուժացմանը,*
- *հասարակական եւ պետական մարմինների ուշադրությունը հրավիրել աղանդավորական կազմակերպությունների գործունեության այնպիսի վտանգավոր հետեւանքների վրա, ինչպիսիք են անչափահասների ինքնասպանությունները, անհատի զոմբիացումը, թշնամանքի, կրոնական ատելության ու խտրականության սերմանումը, հասարակության հիմքը կազմող ընտանիքի քայքայումը եւ այլն,*
- *սեփական գործունեության միջոցով նախապատրաստել ու շահագրգռել իշխանություններին՝ պետական մակարդակի վրա դնելու սույն խնդրի լուծումը:*

ե. Գիտակցելով, որ վտանգավոր գործողությունների կանխարգելման լավագույն պաշտպանական միջոցը օրենսդրությունն է՝ ծանոթանալ տվյալ ոլորտի վերաբերյալ օտարերկրյա, մասնավորապես եվրոպական երկրների օրենսդրությանը, ինչպես նաեւ միջազգային կազմակերպությունների ընդունած բանաձեւերին եւ դրանց ծանոթացնել հանրությանը:

Պետք է նկատի ունենալ, որ աղանդների վնասակար գործունեության կասեցումը մարդու իրավունքների պաշտպանության գաղափարի ուղղակի դրսեւորումն է: Ուստի, միավորումն իր որդեգրած խնդիրների լուծումը տեսնում է մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանությանն ուղղված ՀՀ օրենսդրության եւ ՀՀ կողմից վավերացված Մարդու իրավունքների միջազգային դաշնագրերի շրջանակներում:

Պատրաստեց
Համիկ ՔԵՐՈԲՅԱՆԸ

ԳՈՒԳԱՐԱՑ ԹԵՄՈՒՄ

Սկիզբը՝ էջ 7

Այս ուխտագնացության շնորհիվ շատերը, խորհրդական ու աղոթական հայեցողությամբ, անցյալը դարձրին ներկա եւ հաղորդվեցին անցյալին՝ հոգու, սրտի եւ մտքի անդրադարձումներով: Ուխտագնացությունը ժամանակավորից դեպի հավիտենականը, մարմնավորից դեպի հոգեւորը, ներկայից դեպի իր գոյության խոր արմատներն ուղղված բնական ձգտման իրական, շոշափելի արտահայտություն է: Իսկ Սբ. Պատարագին ներկա գտնվող աշակերտները, կարծես, հավիտենականության ու շարունակելիի խորհուրդն էին եկել ապացուցելու:

Ուխտավորներից յուրաքանչյուրը, հավատքով եւ իմաստնությամբ առլեցուն, քաջ գիտակցում էր իր անկատարությունն ու մեղանչականությունը եւ պահանջ էր զգում, Աստծո եւ սրբի հետ հաղորդակցվելով, իմաստավորել իր կյանքը ու սրբավայրից զորություն ստանալով՝ դիմակայել գալիք փորձություններին:

Նունե ԲԱԼՅԱՆ
Գուգարաց թեմի ՔԴԿ ուսուցչուհի

ԵԿԵՂԵՑԱՍԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀՈՒՄ

Հայկական մշակույթը, հանդիսանալով լույսի ու բարու արտահայտություն, դարերի քառուղիներում հղկել ու կերտել է հայ քրիստոնյայի լուսավոր կերպարը: Այս գիտակցելով՝ իրեն եկեղեցասեր համարող յուրաքանչյուր երիտասարդի համար պատվի խնդիր է իր եկեղեցու պատմությունն իմանալն ու Մայր եկեղեցու ծոցում ծնունդ առած մշակույթին հաղորդակից լինելը:

Թեմակալ առաջնորդի օրհնությամբ եւ ԵԵՄ-ի հոգեւոր հովիվ տեր Վահան քհն. Ազարյանի նախաձեռնությամբ՝ միության մի խումբ անդամներ Վանաձորի Կառլոս Աբովյանի անվան պատկերասրահում հանդիպում ունեցան համաքաղաքացի գեղանկարիչներ Փափագ Ալոյանի եւ Գեւորգ Առաքելյանի հետ: Ծանոթանալով Վանաձորի նկարիչների «Աշնանային ցուցահանդեսին»՝ երիտասարդները հեղինակներին ուղղեցին իրենց հարցերը՝ բացահայտելու մերօրյա արվեստագետի աշխարհը, հասկանալու նրա գունային ու հորինվածքային մտածողությունը, պարզելու կրոնի ու եկեղեցու դերն արվեստագետի կյանքում ու ստեղծագործության մեջ: Պաշտոնական հարց ու պատասխանը շատ արագ վերածվեց մտերմիկ զրույցի: Երիտասարդները ծանոթացան Լոռու մարզում ապրող եւ ստեղծագործող նկարիչների աշխատանքներին, դրանց ոճային ուղղություններին եւ առանձնահատկություններին: Հանդիպման վերջում նկարիչները երիտասարդներին հորդորեցին պահպանել ու գնահատել հայի ամենաթանկ ժառանգությունները, այն է՝ հավատը, լեզուն, մշակույթը:

Հաճելի եւ կարեւոր համարելով այս հանդիպումը՝ ե՛ւ նկարիչները, ե՛ւ երիտասարդները հոգեւոր հայրերի նախաձեռնությամբ որոշեցին նման հանդիպումները դարձնել բարի ավանդույթ:

Լուսինե ԲԱԼՅԱՆ
Գուգարաց թեմի ԵԵՄ անդամ

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ
Հիմնադիր՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝ Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոն
Գլխավոր խմբագիր՝ Աստղիկ Ստամբուլցյան

Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝ ք. Վաղարշապատ, ՔԴԿ
հեռախոս՝ (0+31) 56780, 54510
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան
Ստոր. է տպագր. 16. 10. 2002 թ.
Տպաքանակը՝ 2500 Գինը՝ 50 դրամ